

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ & Β΄ Γυμνασίου

Θεματική ενότητα:

Τίτλος:

«“Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν”»: περι-διαβάζοντας στη
Θεσσαλονίκη»

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρά Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

«Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν»: περι-διαβάζοντας στη Θεσσαλονίκη

Δημιουργός

Ιωάννης Κονδυλόπουλος

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Α΄ & Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Οκτώβριος 2014

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

Εννέα (9) ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής,

II. Εικονικός χώρος: Wiki

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για τον εκπαιδευτικό: είναι αναγκαίο ο εκπαιδευτικός να μπορεί να διαχειρίζεται ένα περιβάλλον Wiki.

Για τους μαθητές: στο συγκεκριμένο σενάριο θεωρείται δεδομένο ότι οι μαθητές που θα το εφαρμόσουν έχουν συνεργαστεί ξανά σε περιβάλλον Wiki, καθώς

η εργασία θα συνεχίζεται εκτός σχολικού χρόνου σε αυτό. Επομένως, εκ των ων ουκ άνευ είναι η πρόσβαση όλων των μαθητών στο διαδίκτυο. Καλό είναι το σενάριο να εφαρμοστεί στο τρίτο τρίμηνο, ιδίως αν πρόκειται να υλοποιηθεί σε τμήμα της Α΄ Γυμνασίου, ώστε τα παιδιά να έχουν διδαχθεί στο μάθημα της Πληροφορικής τα κεφάλαια του λογισμικού Επεξεργασίας Κειμένου και Παρουσιάσεων και να έχουν εξοικειωθεί με την συν-εργασία σε Wiki.

Για το σχολείο: Είναι αναγκαίο να είναι στη διάθεση του τμήματός μας το Εργαστήριο Πληροφορικής για τέσσερις ώρες και η αίθουσα διδασκαλίας του συγκεκριμένου τμήματος να είναι εφοδιασμένη με διαδραστικό σύστημα διδασκαλίας και ενσύρματη σύνδεση στο Διαδίκτυο.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

Β. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι μαθητές του τμήματος στο οποίο θα εφαρμοστεί το σενάριο προσπαθούν να βοηθήσουν δύο συμμαθητές τους από τη Θεσσαλονίκη να ολοκληρώσουν μια εργασία που (υποτίθεται ότι) έχει ανατεθεί στους τελευταίους: με οδηγό υλικό από τις [«Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα»](#) δοκιμάζουν ψηφιακές αναζητήσεις, διαβάζουν κείμενα και περιδιαβάζουν σε δρόμους της Θεσσαλονίκης, μιλώντας για τις «φυλές των σπιτιών» των προσφύγων και των Εβραίων της πόλης. Από τη Θεσσαλονίκη, τόπο υποδοχής ενός μεγάλου ποσοστού των μικρασιατών προσφύγων, ξεκινάνε τα τρένα του παραλογισμού, μεταφέροντας την πλειοψηφία του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης στα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης. Μέσα «στου κύκλου τα γυρίσματα», ο απλός λαός στερείται ερήμην του, λόγω των αποφάσεων κάποιων, το

σημείο αναφοράς του, το πατρογονικό του σπίτι. Προσδοκούμε η εργασία των δύο (επινοημένων) παιδιών από τη Θεσσαλονίκη να επιτρέψει σε συμμαθητές τους από όλη την Ελλάδα να γνωρίσουν τις προαναφερθείσες δύο πλευρές της ιστορίας της πόλης αυτής, αλλά και να στοχαστούν για τις επιλογές των ισχυρών του κόσμου τούτου.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η συνεργασία μέσω ενός Wiki ενισχύει σταδιακά την αίσθηση ότι η τάξη αποτελεί κοινότητα μάθησης και όχι χώρο στείρου ανταγωνισμού και βαθμοθηρίας. Η χρήση του θεωρήθηκε απαραίτητο συστατικό του συγκεκριμένου σεναρίου, που αξιοποιεί σε ευρεία έκταση ψηφιακούς πόρους. Η συνδυαστική χρήση του Wiki με την ενότητα «Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα» (και συγκεκριμένα την ενότητα [Λογοτεχνία και Πόλεις](#) και τον [Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων του Σεφέρη](#) προκρίθηκε για να καταδειχθεί η ανάγκη παράλληλης χρήσης των πιο κλειστών με τα πιο ανοιχτά-διερευνητικά περιβάλλοντα. Στην ίδια λογική υπόκειται και η καθοδήγηση των μαθητών μας, που φιλοδοξεί να είναι φθίνουσα, ώστε να αναλάβουν πρωτοβουλίες και να εκφραστούν, κατά το δυνατόν, ελεύθερα.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- Να διερευνήσουν τη σημασία του σπιτιού ως κέντρου της οικογενειακής ζωής.
- Να γνωρίσουν δύο ιδιαίτερα καθοριστικές στιγμές στην ιστορία της Θεσσαλονίκης, που σχετίζονται με την πληθυσμιακή αλλαγή της, την έλευση των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και τον ξεριζωμό των Εβραίων κατά την περίοδο της Γερμανικής Κατοχής.

- Να συνειδητοποιήσουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της πόλης της Θεσσαλονίκης.
- Να στοχαστούν για τη στέρηση που βιώνει όποιος αποκόπτεται βίαια από το σπίτι του, αλλά και για τις επιλογές όσων με κυνισμό αποφασίζουν ερήμην της ανθρωπιάς και των λαών.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές:

- Σε συνάρτηση με τον πρώτο στόχο των γνώσεων για τον κόσμο, να διερευνήσουν τη χρήση του σπιτιού ως λογοτεχνικής-κειμενικής κατασκευής, με συμβολικές προεκτάσεις.
- Να έρθουν σε επαφή με τον αφηγηματικό τρόπο της περιγραφής (χώρων, αντικειμένων, προσώπων).

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν:

- Να αξιοποιούν ψηφιακούς πόρους και ψηφιακά εργαλεία, όπως οι Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων, για την παραγωγή δικού τους υλικού σε συγκεκριμένο θέμα (π.χ. πολυμεσικές αφίσες/«πίνακες ανακοινώσεων»).
- Να συγγράφουν, ατομικά ή/και ομαδικά/συνεργατικά, μέσω ενός Wiki, ηλεκτρονικές επιστολές, αλλά και κείμενα δημιουργικής γραφής.
- Να μπορούν να περιγράψουν χώρους (ή πρόσωπα).

Διδακτικές πρακτικές

Κατά την πρώτη φάση του σεναρίου, που, αναφορικά με τον σχολικό χρόνο, διαρκεί δύο διδακτικές ώρες, οι μαθητές χωρισμένοι σε μικρές ομάδες μέσα στο Εργαστήριο Πληροφορικής έρχονται σε πρώτη επαφή με τους Συμφραστικούς Πίνακες Λέξεων, και το εξεταζόμενο θέμα, εκφράζοντας τις πρώτες τους ανταποκρίσεις για αυτό. Η εργασία τους συνεχίζεται, ωστόσο, όπως και καθ' όλη τη διάρκεια του σεναρίου, στο σπίτι, στον συνεργατικό χώρο του Wiki του τμήματος. Εκεί αναρτούν τις ατομικές

και ομαδικές τους εργασίες, όπως, για παράδειγμα, αυτήν που αφορά τη συγγραφή ηλεκτρονικής επιστολής. Οι ατομικές εργασίες σχετικά με τη δραστηριότητα αυτή συζητιούνται ασύγχρονα και αξιοποιούνται για τη συνδημιουργία ενός τελικού κειμένου, χάρη στο οποίο η κοινότητα ανοίγει έναν διάλογο επικοινωνίας με δύο (επινοημένους) συνομηλίκους της από τη Θεσσαλονίκη.

Οι μαθητές αυτοί επινοήθηκαν, ώστε να πλαισιωθεί η εργασία των ομάδων μας από μια συγκεκριμένη αποστολή. Πιο συγκεκριμένα, τα δύο συνομηλικά παιδιά υποτίθεται πως βρίσκονται σε αμηχανία λόγω κάποιας εργασίας που τους έχει ανατεθεί στο σχολείο τους, η οποία σχετίζεται με την αξιοποίηση της ενότητας «[Λογοτεχνία και πόλεις](#)» των «[Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#)». Το τμήμα στο οποίο εφαρμόζεται το σενάριο αναλαμβάνει να τα βοηθήσει στην εργασία τους αυτή. Έτσι, οι μαθητές της τάξης μας προσπελάζουν το υλικό του συγκεκριμένου ιστοχώρου και εκπονούν εργασίες, με στόχο να βοηθήσουν τους δύο συμμαθητές τους.

Το αναγνωστικό τους ταξίδι ξεκινά από τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού αιώνα και καταλήγει, την προτελευταία ώρα του σεναρίου, χάρη στο κείμενο του Καλούτσα, στην τελευταία δεκαετία του προηγούμενου αιώνα, οπότε η Θεσσαλονίκη αποτέλεσε ακόμη μια φορά τον χώρο υποδοχής ανθρώπων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Με την αξιοποίηση του κειμένου αυτού, θα επιχειρηθεί να αντιληφθούν οι μαθητές ότι το πρόβλημα δεν αφορά ένα μακρινό παρελθόν, αλλά μεταλλάσσεται και επανεμφανίζεται μέσα στον χρόνο μέχρι τις μέρες μας.

Στο τέλος, αναλαμβάνουν να συγγράψουν και οι ίδιοι οι μαθητές μας κείμενα δημιουργικής γραφής που σχετίζονται με το θέμα της βίαιης αποκοπής από την πατρογονική εστία, αυτή τη φορά, ωστόσο, από την οπτική γωνία των ίδιων των σπιτιών που φιλοξένησαν κάποια στιγμή τους ανθρώπους που τελικά τα στερήθηκαν ή κατέφυγαν σε αυτά.

Κατά τις πρώτες διδακτικές ώρες, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία των μαθητών και την αναμενόμενη απειρία τους στην αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων του συγκεκριμένου ιστοχώρου, ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει έντονα καθοδηγητικό ρόλο. Ωστόσο, η καθοδήγηση αυτή σταδιακά φθίνει και οι μαθητές επιλέγουν μόνοι τις διαδρομές τους, αναγνωστικές και φανταστικές, στους δρόμους της Θεσσαλονίκης.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η ιδέα να αξιοποιηθούν οι ψηφιακοί πόροι που αφορούν την πόλη της Θεσσαλονίκης από την ενότητα «[Λογοτεχνία και πόλεις](#)» των «[Ψηφίδων για την Ελληνική Γλώσσα](#)» αποκρυσταλλώθηκε μετά την επίσκεψή μου στην πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση του Λαογραφικού & Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας-Θράκης με τον εύγλωττο τίτλο «ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὔ ξεινος–πολύξενος». Η έκθεση αυτή και ο Οδηγός της σε επιμέλεια του αρχιτέκτονα Ζήση Σκαμπάλη, αλλά και το μυθιστόρημα του Γιώργου Σκαμπαρδώνη «*Ουζερί Τσιτσάνης*», με οδήγησαν στην επιλογή να συνδυάσω δύο από τις μέχρι στιγμής, υποενότητες του προαναφερθέντος ψηφιακού περιβάλλοντος που αφορούν τη Θεσσαλονίκη: η πρώτη υπό τον τίτλο «[Πόλη και Πρόσφυγες](#)» (επιμ. Δέσποινας Κακατσάκη) παρουσιάζει την πόλη ως χώρο υποδοχής του μικρασιατικού Ελληνισμού μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή· στη δεύτερη υπό τον τίτλο «[Μια εβραϊκή πόλη](#)» (επιμ. Ελένης Κοσμά) γίνονται εκτενείς αναφορές στα δραματικά γεγονότα της εξόντωσης του εβραϊκού στοιχείου της πόλης από τα ναζιστικά στρατεύματα κατοχής κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Αναφορικά με την πρώτη παράμετρο του θέματος, ενδεικτικά είναι όσα αναφέρει ο Ζήσης Σκαμπάλης:

«Λίγα χρόνια μετά τη νομοθέτηση του [= το 1918, ένα έτος μετά την πυρκαγιά που κατέκαυσε 9.500 σπίτια και άφησε άστεγο τον μισό πληθυσμό της πόλης] το Νέο Σχέδιο της πόλης [= το σχέδιο Εμπράρ, από το όνομα του Γάλλου πολεοδόμου, του επικεφαλής της ομάδας που το εκπόνησε] θα

δοκιμαστεί από την εγκατάσταση των 117.000 προσφύγων του 1922-1923. Η σύνθεση του πληθυσμού θα αναδιαταχθεί. [...]

Οι ανάγκες άμεσης στέγασης τροποποίησαν το σχέδιο, δεν το ακύρωσαν. Η πόλη έγινε φιλόξενη αστική γη: γύρω από τα τείχη της, στη λωρίδα του μητροπολιτικού πάρκου που προέβλεπε το σχέδιο Εμπράρ και πέρα από αυτό, απλώθηκε η οικοδομική ύλη, το πανί, το ξύλο, η λαμαρίνα, το πισσόχαρτο, κατόπιν η πέτρα. Εβδομήντα προσφυγικοί συνοικισμοί πάνω σε στοιχειώδεις ορθογωνικές χαράξεις και υποδομές επιχείρησαν και πέτυχαν την αναδιοργάνωση της συλλογικής ζωής. Η απόμακρη για τους πρόσφυγες της πρώτης γενιάς Θεσσαλονίκη άντεξε τους κραδασμούς: οι πολίτες της έχασαν το μητροπολιτικό τους πάρκο, όμως οι άλλοι, οι «ξένοι» εκείνης της εποχής, έχασαν τις πατρίδες τους.» (Σκαμπάλης 2013: 37).

Το σπίτι ως χώρος στέγασης, ως κέντρο του οικογενειακού βίου, αλλά και πυρήνας του συλλογικού, επιλέχθηκε ως ο άξονας αναφοράς του παρόντος διδακτικού σεναρίου: από τις παράγκες των προσφυγικών καταυλισμών και το γκέτο του Χιρς μέχρι την επιταγμένη βίλλα της οδού Βελισαρίου 42, που περιγράφεται μυθιστορηματικά στο «*Ουζερί Τσιτσάνης*», τα σπίτια, που, κατά τον Σεφέρη, «έχουν τη φυλή τους», αλλάζουν ενοίκους, παρακολουθώντας τα γυρίσματα της Ιστορίας και τις επιλογές εκείνων που αδιαφορούν για τη θεμελιώδη σημασία τους στη ζωή του ανθρώπου, καθώς και για τη γενεσιουργό επίδρασή τους στις αναμνήσεις του καθενός μας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Στα σχολικά ανθολόγια των δύο πρώτων τάξεων του Γυμνασίου συμπεριλαμβάνονται ενότητες υπό τον κοινό τίτλο «Η αποδημία, Ο καημός της ξενιτιάς, Ο Ελληνισμός έξω από τα σύνορα, Τα μικρασιατικά, Οι πρόσφυγες». Επίσης, το σενάριο μπορεί να αξιοποιηθεί στην ενότητα για τη Β΄ Γυμνασίου, με τίτλο «Ετερότητα στη λογοτεχνία» του Πιλοτικού Προγράμματος Σπουδών.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Με τη δημιουργική αξιοποίηση των ψηφιακών πόρων της ενότητας «[Λογοτεχνία και πόλεις](#)» των «[Ψηφίδων για την Ελληνική Γλώσσα](#)» τα παιδιά έρχονται σε επαφή με ένα περιβάλλον καλοσχεδιασμένο, αξιόπιστο και διαδραστικό. Επιπλέον, μολονότι δεν αποτελεί κύριο στόχο του σεναρίου η αξιοποίηση των Συμφραστικών Πινάκων Λέξεων (ΣΠΛ), οι μαθητές προχωρούν σε περιορισμένες και στοχευμένες αναζητήσεις σε αυτούς. Ο διδάσκων θα τονίσει κάποια στιγμή, κατά την πορεία υλοποίησης του σεναρίου, τις δύο αυτές παραμέτρους: την ανάγκη να καταφεύγουν τα παιδιά σε ιστοχώρους που διακρίνονται για την ποιότητα και αξιοπιστία τους, αλλά και να αξιοποιούν συνδυαστικά τις ψηφιακές βιβλιοθήκες με τους ΣΠΛ. Άλλωστε, οι μηχανές αναζήτησης που συνοδεύουν τα περιβάλλοντα αυτά εξασφαλίζουν δυναμικές αναζητήσεις και επιτρέπουν, υπό όρους, τη διερευνητική προσέγγιση του υλικού.

Λόγω της μικρής ηλικίας των μαθητών και της ευρύτητας του θέματος που επιλέχθηκε (τα αποτελέσματα για τους όρους 'πρόσφυγες' και 'σπίτια' είναι πολλά, τόσο στις «Ψηφίδες» όσο και στην «Ανεμόσκαλα») δεν κατέστη δυνατός ένας σχεδιασμός που θα παραχωρούσε ακόμη μεγαλύτερη πρωτοβουλία και ελευθερία επιλογής των όρων της αναζήτησης στους μαθητές. Αντίθετα, κρίθηκε προτιμότερο στη δεδομένη χρονική στιγμή να ξεκινήσουμε με καθοδηγούμενες διαδρομές στα εργαλεία και στο υλικό. Η γνωστοποίηση της ύπαρξής του και μόνον, και η επίδειξη κάποιων από τις δυνατότητες των ψηφιακών αυτών εργαλείων ενδέχεται να αποτελέσουν το πρώτο βήμα για μελλοντική αξιοποίησή τους σε σενάρια, όπου η καθοδήγηση από την πλευρά του διδάσκοντος θα είναι μικρότερη.

Τέλος, θεωρήθηκε ενδεδειγμένη η συνέχιση της συνεργασίας της ομάδας στο σπίτι, ασύγχρονα μέσω ενός Wiki. Ο συνεργατικός αυτός χώρος επιτρέπει να καλλιεργηθεί το πνεύμα ομαδικότητας και αλληλεγγύης ανάμεσα στα μέλη της εκάστοτε (αναγνωστικής) κοινότητας και να συν-δημιουργηθεί υλικό εκτός σχολικού χρόνου.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΛ Β' Γυμνασίου:

Τάσος Καλούτσας, [«Με το λεωφορείο»](#)

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Ζωρζ-Ολιβιέ Σατωρενώ, Η Θεσσαλονίκη και ο επηρμένος μυθιστοριογράφος. *Το Δέντρο* (1990), τχ. 53-54 (αφιέρωμα: Ο συγγραφέας και η πόλη): 64-67.

Γιώργος Σεφέρης, [Κίχλη, Α' Το σπίτι κοντά στη θάλασσα](#). *Ποιήματα*, 219-220. Αθήνα: Ίκαρος, ¹⁴1982.

Γιώργος Σκαμπαρδώνης, *Ουζερί Τσιτσάνης* (κεφ. «Στη βίλα, Βελισσαρίου 42»), 231-239. Αθήνα: Πατάκης, 2001.

Περικλής Σφυρίδης, [\[Ένα προσφυγικό κατάλυμα\]](#). *Ψυχή μπλε και κόκκινη*, 16-20. Αθήνα: Καστανιώτης.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

Άρωμα Λευκάδας: Σοφία Βλάχου-Πρωτόπαππα, [Πόρτες στα σπίτια των νησιών μας \(Οι πόρτες της Λευκάδας\)](#)

[Padlet](#)

Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα: [«Ανεμόσκαλα-Συμφραστικοί Πίνακες Λέξεων για Μείζονες Νεοέλληνες Ποητές»](#)

Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα: Λογοτεχνία και Πόλεις: [Θεσσαλονίκη-Πόλη και πρόσφυγες](#)

Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα: Λογοτεχνία και Πόλεις: [Θεσσαλονίκη-Μια εβραϊκή πόλη](#)

Τραγούδια

[«Σπίτι μου, σπιτάκι μου»](#), από τον δίσκο *Σπίτι μου, σπιτάκι μου*, μουσική: Μ. Χατζιδάκις, στίχοι: Ν. Γκάτσος, ερμηνεία: Ν. Μούσχουρη, 1972.

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση - Η πρώτη γνωριμία των μαθητών μας με τη «φυλή των σπιτιών»

1^η διδακτική ώρα

Η τάξη βρίσκεται στο εργαστήριο πληροφορικής. Ο εκπαιδευτικός καλωσορίζει τους μαθητές και γράφει στον πίνακα τους στίχους «δεν ξέρω πολλά πράγματα από σπίτια | ξέρω πως έχουν τη φυλή τους, τίποτε άλλο» ([Γ. Σεφέρης, Κίχλη, Α' «Το σπίτι κοντά στη θάλασσα»](#)). Είναι αρκετά πιθανό οι στίχοι αυτοί, με το απροσδόκητο περιεχόμενό τους, να εξάψουν την περιέργεια και να προξενήσουν το ενδιαφέρον των παιδιών. Έχουν, άραγε, τα σπίτια τη δική τους «φυλή»; Ο εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα και ζητάει στο σημείο αυτό τη βοήθεια των μαθητών, ώστε κατά τη διάρκεια της συγκεκριμένης και της επόμενης ώρας να εξετάσουν όλοι μαζί ορισμένα στοιχεία για τη «φυλή των σπιτιών». Προτείνει, λοιπόν, να χωριστεί η τάξη σε ομάδες των δύο ή τριών ατόμων, ανάλογα με τις θέσεις εργασίας του εργαστηρίου.

Κατά τα επόμενα πέντε περίπου λεπτά του μαθήματος, οι μαθητές επιλέγουν τον/τους συμμαθητή/ές τους (έναν ή δύο το πολύ, αν οι υπολογιστές/σταθμοί εργασίας δεν είναι αρκετοί) με τον οποίον/τους οποίους θα συνεργαστούν κατά τις δύο διδακτικές ώρες που ακολουθούν. Ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει διακριτικά, αν κρίνει ότι η κατανομή στις ομάδες δε θα ευνοήσει τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα, και προτείνει αλλαγές στη σύνθεση των ομάδων.

Στόχος αυτής της πρώτης ώρας είναι να έρθουν τα παιδιά σε πρώτη επαφή με την έννοια του σπιτιού. Πιο συγκεκριμένα, θα τους ζητηθεί να εκφράσουν τις πρώτες αντιδράσεις τους, όταν ακούν τη λέξη 'σπίτι'. Μέσο για την αποτύπωση της εργασίας κάθε ομάδας θα είναι το περιβάλλον <http://padlet.com/>. Το συγκεκριμένο περιβάλλον επιλέχθηκε, διότι, μολονότι απαιτεί λογαριασμό ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, δίνει στον χρήστη τη δυνατότητα να αναρτά (δωρεάν) στον «πίνακα ανακοινώσεων» που προσφέρει, κείμενα, πολυμεσικό υλικό, υπερσυνδέσμους και φωτογραφίες. Στην προσπάθειά μας, λοιπόν, για την αποτύπωση των πρώτων ανταποκρίσεων των παιδιών, ο ιστοχώρος αυτός θεωρείται ένα εργαλείο που θα τους επιτρέψει να

εκφράσουν με λόγο και εικόνα τις πρώτες τους σκέψεις και συναισθήματα, αλλά και να αναρτήσουν, θέτοντας στη διάθεση της ολομέλειας, τα αποσπάσματα από τα ποιήματα του Σεφέρη που θα επιλέξουν κατά τη διάρκεια της δεύτερης διδακτικής ώρας.

Για την υλοποίηση των παραπάνω, ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να μεταβούν στον ιστοχώρο του συγκεκριμένου διαδικτυακού εργαλείου, ενώ παράλληλα ο ίδιος διανέμει το [Φύλλο Εργασίας 1](#). Τους ενημερώνει ότι με διπλό πάτημα/κλικ πάνω στο περιβάλλον εργασίας, που αναπαριστά έναν πίνακα ανακοινώσεων, ανοίγει ένα πλαίσιο, όπου μπορούν να γράψουν ή να επικολλήσουν κείμενο. Κουμπιά συντόμευσης επιτρέπουν την προσθήκη ή ενσωμάτωση υπερσυνδέσμων, φωτογραφιών και βίντεο, ενώ ο χρήστης μπορεί να επιλέξει το φόντο της αρεσκείας του από μια μικρή συλλογή. Υπολογίζεται ότι για την πρώτη παρουσίαση του περιβάλλοντος θα απαιτηθούν δέκα περίπου λεπτά, ενώ θα δοθούν άλλα πέντε περίπου, για να δοκιμάσουν οι ίδιοι οι μαθητές τις δυνατότητες που παρέχονται από αυτόν.

Η πρώτη δραστηριότητα του πρώτου φύλλου εργασίας είναι η εξής: *ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό, όταν ακούτε τη λέξη «σπίτι»; Να συζητήσετε με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας και να καταγράψετε στο αριστερό άκρο του πίνακα ανακοινώσεών σας τις λέξεις αυτές σε ένα πλαίσιο με τίτλο «Πριν διαβάσουμε τα ποιήματα».*

Για την ολοκλήρωση της δραστηριότητας αυτής δίνονται δέκα περίπου λεπτά. Στη διάρκειά τους ο εκπαιδευτικός διέρχεται από τις θέσεις εργασίες, λύνοντας τυχόν απορίες και παρέχοντας διευκρινίσεις. Όποτε του ζητείται, πλησιάζει στην ομάδα που τον καλεί κοντά της και ενημερώνει τα μέλη της ότι μπορούν να καταγράψουν οποιαδήποτε λέξη σχετίζεται με την έννοια 'σπίτι': από τα υλικά μέρη του έως τα συναισθήματα και τις σκέψεις που γεννιούνται στο άκουσμά της. Σε κάθε περίπτωση πάντως, προσπαθεί να αφήσει κάθε ομάδα να εκφραστεί όσο το δυνατόν αυθόρμητα, χωρίς να την καθοδηγήσει όπου ο ίδιος επιθυμεί: για αυτό τον λόγο είναι φειδωλός στις διευκρινίσεις του.

Τα υπόλοιπα δεκαπέντε λεπτά αφιερώνονται σε εκ περιτροπής ανακοίνωση των πρώτων σκέψεων ή ανταποκρίσεων κάθε ομάδας. Πέρα από την υλική του υπόσταση (η οποία είναι πολύ πιθανό να καταγραφεί), το σπίτι κουβαλά συναισθηματικό φορτίο. Μας ενδιαφέρει, λοιπόν, να δούμε πώς προσεγγίζει κάθε ομάδα αυτή τη διάσταση της «φυλής των σπιτιών». Η διαπίστωση ότι το σπίτι είναι το κέντρο της οικογενειακής ζωής, φορτισμένο με βιώματα και πηγή συναισθημάτων ή/και αναμνήσεων θα μας βοηθήσει να περάσουμε στις δύο δραστηριότητες που θα ανατεθούν για το σπίτι.

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, λοιπόν, ανατίθεται σε κάθε ομάδα η κοινή εργασία του [πρώτου φύλλου εργασίας](#) με αφορμή:

α. το τραγούδι των Μ. Χατζιδάκι-Νίκου Γκάτσου: «[Σπίτι μου, σπιτάκι μου](#)», όπου αποτυπώνεται ο συναισθηματικός δεσμός του αφηγητή με το σπίτι του, και

β. την ανάρτηση με τίτλο [Πόρτες στα σπίτια των νησιών μας \(Οι πόρτες της Λευκάδας\)](#) από το ιστολόγιο «Άρωμα Λευκάδας», στην οποία εκτός από τις φωτογραφίες από διάφορες καλαίσθητες πόρτες σπιτιών του νησιού, υπάρχει και ένα αξιόλογο κείμενο της Σοφίας Βλάχου-Πρωτόπαππα, όπου οι πόρτες των σπιτιών αντικρίζονται περισσότερο ως γέφυρες ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο, παρά ως κάτι που περιορίζει την πρόσβαση στον «μέσα χώρο». Το κείμενο αυτό είναι απαιτητικό για τους μαθητές των μικρότερων τάξεων του γυμνασίου, ωστόσο κρίνεται ότι οι φωτογραφίες των σπιτιών μπορεί να γονιμοποιήσουν τη σκέψη και τη φαντασία τους και, παράλληλα, θα τους δώσει το έναυσμα να αναζητήσουν παρόμοιο υλικό στο διαδίκτυο.

Στόχος είναι η πρώτη διερεύνηση της (συναισθηματικής) κυρίως διάστασης της έννοιας του σπιτιού να συνεχισθεί στον συνεργατικό χώρο του Wiki, αφού τροφοδοτηθεί με νέο υλικό, που προτείνεται στο σημείο αυτό από τον διδάσκοντα. Θεωρείται δεδομένο και προαπαιτούμενο ότι τα παιδιά του συγκεκριμένου τμήματος έχουν αξιοποιήσει στο παρελθόν το συγκεκριμένο εργαλείο, οπότε είναι εξοικειωμένα με τη χρήση του (βλ. παραπάνω, [Προϋποθέσεις υλοποίησης](#)). Για τυχόν απορίες που

θα γεννηθούν σχετικά με τα παραπάνω κείμενα, αλλά και για τον τρόπο αξιοποίησης του υλικού που θα αλιεύσουν από το διαδίκτυο οι ομάδες, ο εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές ότι θα παρέχονται διευκρινίσεις μέσω του Wiki κατά τις επόμενες ημέρες.

2^η ώρα

Η τάξη βρίσκεται στο εργαστήριο πληροφορικής. Οι μαθητές κάθονται στις θέσεις εργασίας με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους, χωρισμένοι όπως και κατά την προηγούμενη συνάντηση. Συζητούμε σύντομα μαζί τους για ενδεχόμενες δυσκολίες που συνάντησαν κατά την εργασία τους στο σπίτι.

Ωστόσο, δεν ακούγονται οι λέξεις-σχόλια που προστέθηκαν από τα μέλη κάθε ομάδας με αφορμή το τραγούδι των Χατζιδάκι-Γκάτσου και την ανάρτηση για τις πόρτες της Λευκάδας. Στόχος να μην επηρεαστούν τα παιδιά αναφορικά με την οπτική με την οποία θα προσεγγίσουν το θέμα από εδώ και στο εξής, υιοθετώντας απλώς τα σχόλια των συμμαθητών τους, αλλά κάθε προσέγγιση να διατηρήσει όσο είναι δυνατό στοιχεία πρωτοτυπίας και αυθεντικότητάς.¹

Ο εκπαιδευτικός διανέμει το [Φύλλο εργασίας 2](#) και ζητά στο σημείο αυτό από τις ομάδες να μεταβούν στην αρχική σελίδα των Συμφραστικών Πινάκων Λέξεων (ΣΠΛ) της «[Ανεμόσκαλας](#)», ώστε να αναζητήσουν εκεί υλικό για το εξεταζόμενο θέμα («το σπίτι»), αυτή τη φορά μέσα στην ποίηση του Σεφέρη. Υπενθυμίζεται ότι οι στίχοι με τους οποίους ξεκίνησε η διδακτική πορεία στο σενάριό μας ανήκουν στο πρώτο μέρος της *Κίχλης*.

Για τα επόμενα δέκα περίπου λεπτά ο διδάσκων παρουσιάζει στον διαδραστικό πίνακα του εργαστηρίου τις λειτουργίες του ψηφιακού αυτού εργαλείου που είναι απαραίτητες για την υλοποίηση της δραστηριότητας που θα ακολουθήσει.

---

¹ Δεν ξεχνάμε, βέβαια, ότι οι ομάδες έχουν ήδη μοιραστεί τις σκέψεις τους πάνω στο θέμα μετά τη συμπλήρωση του πρώτου πλαισίου. Στόχος εκεί ήταν να βοηθηθούν τα παιδιά που συνάντησαν δυσκολίες κατά την πρώτη προσέγγιση του θέματος.

Συγκεκριμένα, πληκτρολογεί ο ίδιος στη μηχανή αναζήτησης *σπιτ** και επιλέγει/μαρκάρει από τις *Επιλογές αναζήτησης-Ποιητές* το όνομα του Γιώργου Σεφέρη. Ζητά από κάθε ομάδα να κάνει το ίδιο και να πατήσει «Βρες».

Στον διαδραστικό πίνακα, αλλά και στη μονάδα εργασίας κάθε ομάδας, εμφανίζονται οι εξής πέντε λημματικοί τύποι/αποτελέσματα: ‘σπιτάκι’ (με 5 εμφανίσεις μέσα στις δύο κύριες ποιητικές συλλογές του Σεφέρη, στα *Ποιήματα* και το *Τετράδιο Γυμνασμάτων Β’*), ‘σπίτι’ (26 εμφανίσεις), ‘σπίτια’ (15 εμφανίσεις), ‘σπιτιού’ (2 εμφανίσεις), ‘σπιτιών’ (1 εμφάνιση). Σύνολο: 39 αποτελέσματα-καταγραφές του όρου αναζήτησης *σπιτ** στην ποίηση του Σεφέρη.

Κατά το προαναφερθέν δεκάλεπτο, ο εκπαιδευτικός, επιδεικνύοντας το συγκεκριμένο ψηφιακό εργαλείο, ενημερώνει τα παιδιά ότι ο ΣΠΛ είναι μια βάση δεδομένων, όπου:

- Με μια μηχανή αναζήτησης ψάχνουμε μια λέξη-όρο σε ένα συγκεκριμένο σώμα κειμένων –στην προκειμένη περίπτωση στις προαναφερθείσες ποιητικές συλλογές του Γιώργου Σεφέρη.
- Η μηχανή αναζήτησης μας επιστρέφει τόσα αποτελέσματα όσες και οι εμφανίσεις της λέξης μέσα στα συγκεκριμένα κείμενα.
- Μέσω ενεργών δεσμών μπορούμε να μεταβούμε από τον στίχο στον οποίο εμφανίζεται η ζητούμενη λέξη σε ολόκληρο το ποίημα.
- Ο διδάσκων επισημαίνει ότι, στην προκειμένη περίπτωση, με τη χρήση του συμβόλου *, επεκτείναμε την αναζήτησή μας σε όλους τις κλιτικούς τύπους της λέξης ‘σπίτι’, αλλά και στα υποκοριστικά της.

Οι επισημάνσεις αυτές έχουν ενσωματωθεί στο [Φύλλο εργασίας 2](#), ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή στη διάθεση των μαθητών.

Ένα σχόλιο στο σημείο αυτό: επιλέχθηκε η απλή επίδειξη από τον εκπαιδευτικό ενός μικρού μόνο μέρους των δυνατοτήτων του συγκεκριμένου εργαλείου και όχι η σταδιακή διερεύνηση και ανακάλυψή τους από τους ίδιους τους μαθητές, καθώς η γνωριμία με τους Συμφραστικούς Πίνακες Λέξεων (ΣΠΛ) δεν αποτελεί έναν από του

στόχους του παρόντος σεναρίου². Ακόμη και η απλή επίδειξη και εργαλειακή χρήση του περιβάλλοντος, πάντως, αποτελεί ένα πρώτο βήμα πριν ξαναγυρίσουμε στο μέλλον με την τάξη μας σε αυτό, υπό μια περισσότερο λειτουργική και κριτική οπτική.

Στην προκειμένη περίπτωση, τα αποτελέσματα της αναζήτησης θα επιτρέψουν στις ομάδες να μεταβούν σε ποιητικά κείμενα, ώστε να ανιχνεύσουν τη χρήση της λέξης 'σπίτι' μέσα σε ποιητικά συμφοραζόμενα.

Θα αναρωτιέται κάποιος μήπως η καταφυγή στον ποιητικό λόγο προϋποθέτει και υπονοεί την αντιμετώπισή του ως ενός λόγου προνομιακά ανώτερου, ενός λόγου-φορέα διαχρονικών αληθειών, σύμφωνα άλλωστε με τις παλαιότερες θεωρητικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας. Στην πραγματικότητα, η επιλογή υπαγορεύτηκε από τους παρακάτω λόγους:

- Καταρχάς, το μάθημά μας αφορά τη λογοτεχνία, οπότε πλάι στον λόγο των παιδιών (τις ανταποκρίσεις τους σχετικά με την έννοια του σπιτιού) έρχεται να προστεθεί ο ποιητικός λόγος, προσφέροντάς τους –ενδεχομένως– νέες αναγνώσεις του θέματος, πέρα από τις προσλαμβάνουσες τους ή τις ήδη κατακτημένες γνώσεις τους.
- Γιατί επιλέχθηκε ειδικά ο Σεφέρης; Ένας από τους λόγους είναι ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει το θέμα: ας μην ξεχνάμε ότι οι εναρκτήριοι στίχοι αυτής της διδακτικής περιπέτειας, αλλά και ο στίχος που δίνει τον τίτλο στο σενάριό μας, είναι δικό του. Μια παράμετρος που συνυπολογίσθηκε είναι ότι και ο ίδιος, όντας Μικρασιάτης, στερήθηκε κάποια στιγμή βίαια το σπίτι των παιδικών του χρόνων. Για Μικρασιάτες πρόσφυγες θα μιλήσουμε, άλλωστε, στη συνέχεια του σεναρίου μας.

² Μια περισσότερο ενδελεχή πρόταση αξιοποίησης των ΣΠΛ σε διδακτικό σενάριο μπορεί ο ενδιαφερόμενος συνάδελφος να βρει στο Ιωάννης Κονδυλόπουλος, 2014. Μέσα από τον καθρέφτη και τι βρήκαμε εκεί. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

- Τέλος, γιατί κρίθηκε αναγκαία η προσφυγή σε έναν Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων; Θεωρώ τα ψηφιακά περιβάλλοντα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας αλληλένδετα και αλληλοσυμπληρούμενα. Αξιοποιώντας τα συνδυαστικά στο συγκεκριμένο σενάριο, επιδιώκεται να τα αντικρίσουν έτσι και οι μαθητές, ώστε στο μέλλον να αναζητούν υλικό για τις εργασίες τους σε περισσότερα από ένα περιβάλλοντα.

Η δραστηριότητα που θα διεκπεραιώσουν στο σημείο αυτό οι ομάδες με τη βοήθεια του ΣΠΛ είναι σχετικά απλή και στοχεύει:

- να ανακαλέσουν τα παιδιά στη μνήμη τους τον στίχο με τον οποίο ξεκίνησε το διδακτικό μας σενάριο κατά την προηγούμενη ώρα,
- να εφαρμόσουν τις οδηγίες που έχουν μέχρι αυτή τη στιγμή δοθεί, για να περάσουν μέσω του ενεργού δεσμού από τον στίχο στο ποίημα και
- να το διαβάσουν ολόκληρο,
- να έρθουν, τέλος, σε πρώτη επαφή με το συγκεκριμένο περιβάλλον, ώστε να μπορέσουν στο σπίτι να μελετήσουν τα ποιήματα που θα τους ανατεθούν.

Ο εκπαιδευτικός τονίζει στο σημείο αυτό στην ολομέλεια ότι, κατά την προσέγγιση ενός ποιήματος, είναι απαραίτητο να το βλέπουμε ως όλον και όχι αποσπασματικά. Η επισήμανση στοχεύει στο να μην δοθεί η εσφαλμένη εντύπωση στους μαθητές ότι η πρακτική να απομονώνονται στίχοι ή αποσπάσματα ενός ποιήματος είναι επαρκής: υπάρχουν ενδεχομένως στίχοι που μας γοητεύουν, αποτυπώνονται στο μυαλό μας και τους ανακαλούμε συχνά σε διάφορες περιστάσεις, ωστόσο ζητούμενο αποτελεί πάντα η επαφή μας με κάθε ποίημα στο σύνολό του. Μάλιστα, οι ΣΠΛ της «Ανεμόσκαλας» ανταποκρίνονται στο αίτημα αυτό, παρέχοντας τη δυνατότητα μετάβασης από τον στίχο στο ποίημα, από το μέρος στο όλον.

Αμέσως μετά διαβάζεται το πρώτο μέρος της *Κίχλης*, από όπου προέρχεται ο συγκεκριμένος στίχος και ζητείται από τις ομάδες να το προσεγγίσουν σύντομα με τη βοήθεια των παρακάτω ερωτημάτων του [Φύλλου εργασίας 2](#):

- Ποια στοιχεία μάς δίνει το ποίημα αυτό για τη «φυλή των σπιτιών»;
- Ποιο σχήμα λόγου χρησιμοποιείται κυρίως στους στίχους 12-23;
- Τι συνέβη με «τα σπίτια» του αφηγητή;

Οι ομάδες συζητούν για δέκα περίπου λεπτά σχετικά με τις ερωτήσεις αυτές. Ο εκπαιδευτικός δίνει τις απαραίτητες διευκρινίσεις και βοηθά τις ομάδες να διεξέλθουν τις δυσκολίες κατά την προσέγγιση που θα επιχειρήσουν.

Κατά το επόμενο δεκάλεπτο δίνεται εκ περιτροπής ο λόγος σε εκπροσώπους όσο το δυνατόν περισσότερων ομάδων, ώστε να εκθέσουν στην ολομέλεια τα στοιχεία που εντόπισαν μέσα στα ποιήματα: αναμένουμε ότι θα γίνει λόγος για την εκτενή χρήση της προσωποποίησης, που επιτρέπει στον αφηγητή να μας παρουσιάσει τη φυλή των σπιτιών με τρόπο παρασταστικό. Θα εστιάσουμε στους στίχους 12-23 και δε θα επιμείνουμε στους στίχους 24-40, που αναμένεται να δημιουργήσουν τις περισσότερες ερμηνευτικές δυσκολίες. Άλλωστε, στόχος της δραστηριότητας δεν είναι να «αναλύσουμε», ακολουθώντας τον παραδοσιακό τρόπο διδασκαλίας, το ποίημα στίχο-στίχο. Ανταποκρίσεις επιχειρούμε να προκαλέσουμε, ώστε να συμπληρωθεί ο «Πίνακας ανακοινώσεων» κάθε ομάδας.

Επιπλέον, οι μαθητές ίσως βοηθηθούν να κατανοήσουν καλύτερα τον στίχο περί φυλής των σπιτιών (στ. 11), αλλά και να έρθουν σε επαφή (βλ. τρίτο ερώτημα) με τον στίχο που έδωσε στο σενάριο μας τον τίτλο και τον άξονα γύρω από τον οποίο δομείται: τη βίαιη αποκοπή κάποιου από το σπίτι του (στ. 1).

Προετοιμάζεται έτσι το πέρασμα στην επόμενη φάση του σεναρίου, την κύρια, που αφορά ανθρώπους που στερήθηκαν βίαια τα σπίτια τους. Για να ολοκληρωθεί, ωστόσο ο πίνακας ανακοινώσεων που κάθε ομάδα ξεκίνησε να δημιουργεί ήδη από την προηγούμενη ώρα, τα παιδιά καλούνται να ανατρέξουν στα υπόλοιπα αποτελέσματα της αναζήτησής μας στον ΣΠΛ του Σεφέρη. Έτσι, θα εξοικειωθούν με

τη χρήση του εργαλείου αυτού, ενώ παράλληλα θα διαβάσουν και άλλα ποιήματά του.

Στο σημείο αυτό κατανέμει ο ίδιος με τη σειρά εμφανίσεώς τους τα σαράντα εννέα αποτελέσματα της αναζήτησης που επιχειρήθηκε στον ΣΠΛ του Σεφέρη με τον όρο *σπιτ**, ακολουθώντας τη φορά των δεικτών του ρολογιού και επιμερίζοντάς τα ανά τέσσερα ή πέντε σε κάθε ομάδα (αν υποθέσουμε ότι στο εργαστήριό μας υπάρχουν δέκα θέσεις εργασίας). Ζητά, λοιπόν, από τα μέλη κάθε ομάδας να διαβάσουν τα ποιήματα που τους έχουν ανατεθεί και:

α. να επιλέξει κάθε ομάδα ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από τα ποιήματα που της έχουν ανατεθεί προς εξέταση, στο οποίο εμπεριέχεται η λέξη 'σπίτι', και να το μεταφέρει με αντιγραφή-επικόλληση σε ένα πλαίσιο μέσα στον πίνακα ανακοινώσεών της. Επιπλέον, να επικολλήσει το url του ποιήματος αυτού στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ώστε να είναι εύκολη η μετάβαση της υπόλοιπης τάξης από το απόσπασμα σε ολόκληρο το ποίημα.

β. να επιλέξει και να ανεβάσει στον πίνακα ανακοινώσεων πολυμεσικό υλικό (φωτογραφίες, βίντεο, τραγούδια κλπ.) που σχετίζεται με την εικόνα του 'σπιτιού' την οποία έχει αποκομίσει έως τη συγκεκριμένη στιγμή η ομάδα.

Στόχος του πρώτου σκέλους της παραπάνω δραστηριότητας είναι τα μέλη κάθε ομάδας να εφαρμόσουν όσα άκουσαν για τον ΣΠΛ του Σεφέρη, να επαναλάβουν την απλή αναζήτηση μέσω του όρου *σπιτ**, να διαβάσουν ποιήματα του Σεφέρη και, μέσω του Wiki να συζητήσουν και να αποφασίσουν ποιον στίχο (και ποιο ποίημα) θα ενσωματώσουν στον πίνακα ανακοινώσεών τους. Προσδοκούμε ότι στίχοι όπως «κι ένα τετράγωνο σπιτάκι θαμμένο στον ασβέστη», «πάνω σε μια κορφή | είχε ένα άσπρο σπιτάκι σα ρημοκλήσι», «Το σπίτι μας μέσα στα πεύκα και στις χαρουπιές», «Γυρίσαμε στα σπίτια μας τσακισμένοι | μ' ανήμπορα μέλη», «Αδειανοί δρόμοι, βλογοκομμένα πρόσωπα σπιτιών» ίσως γεννήσουν στους μαθητές μας εικόνες, αναμνήσεις, σκέψεις που σχετίζονται με την έννοια 'σπίτι', ώστε να συμπληρώσουν τους πίνακες ανακοινώσεών τους. Ωστόσο, μένει να εφαρμόσουν τα παιδιά στην

πράξη αυτό που συζητήθηκε προηγουμένως: την ανάγκη να διαβάζουμε ολόκληρα τα ποιήματα και όχι μεμονωμένους στίχους τους. Με την παράθεση του υψί κάθε ποιήματος θα μπορέσει η ολομέλεια να έρθει σε επαφή με το ποίημα που επέλεξε κάθε ομάδα. Με το δεύτερο σκέλος, τα παιδιά μεταχειρίζονται άλλους σημειωτικούς τρόπους, για να εκφράσουν την ανταπόκρισή τους για το θέμα.

Αν το επιτρέπει το επίπεδο της τάξης μας ή αν το σενάριο εφαρμοστεί σε μεγαλύτερη τάξη, ένα ερώτημα που θα μπορούσαμε να διερευνήσουμε σχετικά με τη δραστηριότητα του πίνακα ανακοινώσεων είναι: με ποιο κριτήριο επέλεξε τελικά το ποιητικό απόσπασμα που παρέθεσε κάθε ομάδα; Έπαιξε κάποιον ρόλο η προηγούμενη εικόνα/αντίληψη των μελών της συγκεκριμένης ομάδας για το 'σπίτι', όπως αυτή αποτυπώθηκε στο πρώτο πλαίσιο του πίνακα, το «πριν από την ανάγνωση των ποιημάτων»; Εφόσον προχωρήσουμε σε μια τέτοια συζήτηση, οι μαθητές θα οδηγηθούν να στοχαστούν σχετικά με τις επιλογές τους, ώστε να τις αιτιολογήσουν.

Πριν χτυπήσει το κουδούνι, οι μαθητές ενημερώνονται ότι θα πρέπει να είναι σε θέση να δικαιολογήσουν τις επιλογές τους αναφορικά με τους στίχους και το υπόλοιπο υλικό που θα προσκομίσουν, καθώς το επόμενο μάθημα θα διεξαχθεί στην αίθουσα διδασκαλίας, όπου θα προβληθούν οι πίνακες ανακοινώσεων των ομάδων. Ωστόσο, για να είναι εφικτή η παρουσίαση και ο σχολιασμός όσο το δυνατόν περισσότερων πινάκων ανακοινώσεων, η εργασία κάθε ομάδας θα πρέπει να έχει ολοκληρωθεί εγκαίρως και να έχουν αναρτηθεί στο Wiki της τάξης όλοι οι πίνακες ανακοινώσεων των ομάδων, τουλάχιστον μέχρι το απόγευμα που θα προηγηθεί του επόμενου μαθήματος, ώστε οι μαθητές να έρθουν στο επόμενο μάθημα σχετικά ενημερωμένοι για όσα πρόκειται να ακούσουν.

Β' φάση του σεναρίου – Από την τάξη μας μεταβαίνουμε στη Θεσσαλονίκη

3^η διδακτική ώρα

Η ολομέλεια βρίσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας του τμήματος, που είναι εφοδιασμένη με διαδραστικό πίνακα. Καθώς έχει ζητηθεί οι πίνακες ανακοινώσεων των ομάδων να αναρτηθούν από το προηγούμενο απόγευμα σε σελίδα του Wiki με

τίτλο «Τα σπίτια έχουν... τη φυλή τους», ο διδάσκων και οι μαθητές έχουν ήδη επιλέξει από τον πίνακα ανακοινώσεων κάθε ομάδας τα πλέον ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά στοιχεία, ώστε μέχρι το τέλος της διδακτικής αυτής ώρας να δοθεί ένα αντιπροσωπευτικό πανόραμα των πρώτων προσεγγίσεων της έννοιας 'σπίτι'.

Τι σημαίνει το σπίτι για τα παιδιά; Είναι απλώς ένα υλικό οικοδόμημα ή ταυτίζεται με αναμνήσεις, με τον βιωμένο σε αυτό χρόνο, με όνειρα ή ελπίδες; Αποτελεί καταφύγιο, το κέντρο του οικογενειακού βίου ή είναι απλώς ένα ενδιαίτημα; Τι έχουν να πουν για το θέμα οι μαθητές που έχουν μεταναστεύσει πρόσφατα (ή παλαιότερα οι γονείς τους) από κάποια άλλη χώρα στην Ελλάδα; Ποιοι είναι τελικά για τους μαθητές μας οι συμβολισμοί και η σημασία του σπιτιού;

Ανοίγοντας τη συγκεκριμένη σελίδα του Wiki, όπου έχουν ενσωματωθεί οι πίνακες ανακοινώσεων όλων των ομάδων, καθεμία από αυτές λαμβάνει τον λόγο εκ περιτροπής και παρουσιάζει την εργασία, την οποία ξεκίνησε τις δύο προηγούμενες ώρες στο εργαστήριο και ολοκλήρωσε ασύγχρονα στο σπίτι.

Κατά την αξιολόγηση των πινάκων ανακοινώσεων θα δοθεί έμφαση στους παρακάτω άξονες:

α. πώς προσέγγισε κάθε ομάδα το θέμα μας; Κινητοποιήθηκε επαρκώς, ώστε τα μέλη της να εκφράσουν τα συναισθήματα, τις ιδέες, τις εικόνες που σχημάτισαν για το θέμα με τρόπο πρωτότυπο;

β. το μη λεκτικό υλικό που επιλέχθηκε (βίντεο, φωτογραφίες, φόντο πίνακα) ανταποκρίνεται και συστοιχεί προς τις λέξεις και τα ποιήματα που παρατέθηκαν;

γ. πώς συνεργάστηκε κάθε ομάδα (στο σημείο αυτό θα ζητήσουμε την αυτοαξιολόγηση της εργασίας από τα μέλη της).

Η καλή συνεργασία όλων των μελών κάθε ομάδας και η, κατά το δυνατόν, αυθόρμητη έκφραση των σκέψεων και συναισθημάτων των μελών της είναι τα ζητούμενα έως αυτή τη φάση του σεναρίου μας και εκεί θα εστιάσουμε την αξιολόγησή μας.

Προχωρώντας προς τις τελευταίες παρουσιάσεις, ο διδάσκων φροντίζει η συζήτηση να εμπλουτίζεται διαρκώς με νέα στοιχεία, αλλά και να ανακεφαλαιώνονται όσα έχουν ακουστεί. Έχει ήδη επιλέξει να παρουσιαστούν στο τέλος οι πίνακες ανακοινώσεων που θα δώσουν την ευκαιρία ανακεφαλαίωσης, ώστε πριν από τη μετάβαση στο κύριο μέρος του σεναρίου να έχουν οι μαθητές έρθει σε επαφή με όσο το δυνατόν περισσότερες και αντιπροσωπευτικότερες προσεγγίσεις σχετικά με την έννοια του 'σπιτιού' και τους συμβολισμούς της.

Δεκαπέντε λεπτά πριν χτυπήσει το κουδούνι, ο εκπαιδευτικός παίρνει τον λόγο και ενημερώνει τους μαθητές ότι για τις επόμενες πέντε διδακτικές ώρες η τάξη, που έχει ήδη έλθει σε πρώτη επαφή με την έννοια του σπιτιού, θα προσεγγίσει το θέμα εκ του αντιθέτου: τι συμβαίνει όταν κάποιος στερηθεί βίαια το σπίτι του; Ο τίτλος της νέας σελίδας που έχει ήδη ανοίξει στο Wiki είναι πάλι δανεισμένος από την ποίηση του Σεφέρη: «Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν» (Κίχλη, Α', «Το σπίτι κοντά στη θάλασσα»). Ενδεχομένως, κάποια από τις ομάδες να έχει ήδη αναφέρει το απόσπασμα στον πίνακα ανακοινώσεών της, οπότε ο εκπαιδευτικός θα ζητήσει τη συνδρομή της: πώς είχαν προσλάβει κατ' αρχάς τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας τον στίχο αυτόν; Με τον τρόπο αυτόν θα περάσουμε από την πρώτη ενότητα του σεναρίου στη δεύτερη, που αφορά την αξιοποίηση της ενότητας «Λογοτεχνία και πόλεις» στις «Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα».

Ο διδάσκων ανοίγει στον διαδραστικό πίνακα τη σχετική σελίδα του Wiki που φέρει ως τίτλο τον στίχο που προαναφέρθηκε. Κάποιοι μαθητές διαβάσει:

Ας υποθέσουμε ότι δυο συνομήλικοι σας από τη Θεσσαλονίκη, που φοιτούν, όπως κι εσείς, σε τμήμα της Α' Γυμνασίου, πρέπει μέσα στις επόμενες δύο εβδομάδες να συνθέσουν, στο πλαίσιο του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, μια εργασία για την πόλη τους, όπως αυτή παρουσιάζεται σε λογοτεχνικά κείμενα, φωτογραφίες και αρχειακό υλικό μέσα στον ιστοχώρο «Λογοτεχνία και πόλεις», αλλά και σε έντυπο υλικό.

Ο ένας από τους συμμαθητές σας αυτούς ονομάζεται Ινο και ο άλλος Ιάκωβος: ο πρώτος είναι από τους λίγους Εβραίους που κατοικούν σήμερα στη Θεσσαλονίκη. Οι παππούδες του δεύτερου βρέθηκαν στην πόλη αυτή ως πρόσφυγες μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.

Τα δυο παιδιά είναι προς το παρόν αναποφάσιστα: από πού, άραγε, να ξεκινήσουν την περιπλάνησή τους στην πόλη τους, πού να εστιάσουν και πού να καταλήξουν; Τι θα λέγατε να τους προτείνουμε να μιλήσουν για τις «φυλές των σπιτιών» της Θεσσαλονίκη που σχετίζονται με γεγονότα που αφορούν την καταγωγή τους: τα σπίτια των προσφύγων και τα σπίτια των Εβραίων.

Προσδοκούμε ότι τα παιδιά θα κινητοποιηθούν και θα θελήσουν να βοηθήσουν τους δύο επινοημένους συνομηλικούς τους σχετικά με ένα θέμα που οι ίδιοι έχουν αρχίσει να προσεγγίζουν.

Η ένσταση που θα μπορούσε να προβάλλει κάποιος στο σημείο αυτό είναι ότι ο εκπαιδευτικός, αναπαράγοντας παλαιά σχήματα και διδακτικές πρακτικές, επιβάλλει με εύσημο τρόπο στην τάξη του την εργασία αυτή. Ομολογουμένως, το εύρημα της συνεργασίας με τα δυο παιδιά φαίνεται να λειτουργεί προσχηματικά. Άλλωστε, ο εκπαιδευτικός ξεκαθαρίζει από την αρχή ότι εδώ έχουμε την προσομοίωση μιας συνεργασίας εξ αποστάσεως. Από την άλλη, η χρήση επινοημένων προσώπων επιλέχθηκε, γιατί μας προσφέρει ένα συγκεκριμένο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθεί η προσέγγιση του θέματος, με στόχο την πιο ενεργό εμπλοκή των μαθητών μας στη συνέχεια της διδακτικής πορείας. Η εφαρμογή θα δείξει αν το εύρημα θα λειτουργήσει αποτελεσματικά.

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, ο εκπαιδευτικός δίνει την εξής διευκρίνιση, μεταβαίνοντας στο ψηφιακό περιβάλλον που θα αποτελέσει τον χώρο της διερεύνησης του θέματος: η ενότητα για τη Θεσσαλονίκη αποτελείται αυτή τη στιγμή από τρεις υποενότητες από τις οποίες θα αξιοποιήσουμε τις δύο: «Πόλη και πρόσφυγες» και «Μια εβραϊκή πόλη».

Ο διδάσκων προτείνει στα παιδιά να επισκεφθούν τις εισαγωγικές σελίδες των δύο αυτών υποενοτήτων (ή οποιαδήποτε άλλη ιστοσελίδα σχετικά με την ιστορία της Θεσσαλονίκης) και να αναρτήσουν στη σελίδα με τίτλο «Τα σπίτια που είχα μου τα πήραν» ορισμένα ιστορικά στοιχεία που θα βοηθήσουν τους συμμαθητές τους:

- α. να θυμηθούν τα γεγονότα που οδήγησαν στη μαζική εισροή προσφύγων στον ελλαδικό χώρο και ιδίως στη Θεσσαλονίκη μετά τη Μικρασιατική καταστροφή και
- β. να ενημερωθούν για την προέλευση και τύχη του εβραϊκού στοιχείου της πόλης.

Κρίνεται απαραίτητο, οι μαθητές να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τα ιστορικά γεγονότα πριν από την επόμενη ώρα, ώστε τα *κείμενα*, υπό την ευρύτερη έννοια, που θα αξιοποιηθούν στη συνέχεια να ενταχθούν στο ιστορικό τους πλαίσιο.

Η σχετική δραστηριότητα, όπως και καθεμιά που θα ακολουθήσει, αναρτάται στο Wiki. Με τον τρόπο αυτό, αλλά και χάρη στο γεγονός ότι για κάθε καινούρια δραστηριότητα ανοίγουμε μια νέα σελίδα στο Wiki, καταδεικνύεται ότι δεν θεωρούμε τον συνεργατικό αυτό χώρο απλό συμπλήρωμα της διαδικασίας, αλλά κύριο χώρο της συνεργασία μας, που έτσι συνεχίζεται ασύγχρονα και εκτός διδακτικών ωρών. Με τη χρήση του Wiki, οι οδηγίες και διευκρινίσεις που θα δίνονται στα επόμενα μαθήματα θα είναι διαρκώς στη διάθεση των μικρών μαθητών, ώστε να τις διαβάζουν όσες φορές επιθυμούν μέσω του οικιακού υπολογιστή τους και να τις κατανοούν. Για τους παραπάνω λόγους περιορίστηκε ο αριθμός των Φύλλων εργασίας του συγκεκριμένου σεναρίου σε τρία.

Αν κατά τις ημέρες που θα ακολουθήσουν μέχρι το επόμενο μάθημα, ο διδάσκων διαπιστώσει ότι οι σχετικές αναρτήσεις δεν είναι αρκετές, φροντίζει να ανατροφοδοτεί τη συζήτηση υπενθυμίζοντας (ένα-ένα) τα παραπάνω ερωτήματα, δίνοντας διευκρινίσεις και προτείνοντας κάποιες πρώτες διαδρομές προσπέλασης του περιβάλλοντος.

4^η διδακτική ώρα

Η ολομέλεια είναι συγκεντρωμένη σε αίθουσα διδασκαλίας εφοδιασμένη με διαδραστικό πίνακα. Παρουσιάζεται μέρος του υλικού που έχει ήδη αναρτηθεί στο Wiki σχετικά με τα ιστορικά γεγονότα της άφιξης των μικρασιατών προσφύγων στη Θεσσαλονίκη και τον διωγμό των Εβραίων από αυτή κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής. Οι συγκεκριμένες εργασίες ήταν ήδη από το προηγούμενο απόγευμα στη διάθεση της ολομέλειας, οπότε οι ίδιοι οι μαθητές (αλλά και ο εκπαιδευτικός) προτείνουν την προσπέλαση των χαρακτηριστικότερων. Αυτή η διαδικασία διαρκεί περίπου δεκαπέντε λεπτά.

Για να ξεκινήσει η περιδιάβαση της τάξης στην πόλη της Θεσσαλονίκης, ο εκπαιδευτικός προτείνει στη συνέχεια την ανάγνωση του σύντομου αποσπάσματος από την *Ψυχή μπλε και κόκκινη* του Περικλή Σφυρίδη, που παρατίθεται στην ενότητα «[Πόλη και πρόσφυγες](#)» – Γύρω από τα τείχη – Σπίτια: από τη στέγαση στην κατεδάφιση – [Ένα προσφυγικό κατάλυμα](#).

Ο διδάσκων διαβάσει το σύντομο απόσπασμα (δε θα απαιτηθούν περισσότερα από επτά λεπτά), όπου αποτυπώνονται με ρεαλιστικό τρόπο οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης στο προσφυγικό κατάλυμα, σε αντιδιαστολή με το «δίπλο αρχοντικό της Πόλης», για το οποίο γίνεται επίσης λόγος στο απόσπασμα και που αναγκάστηκε να το εγκαταλείψει η οικογένεια μετά την Καταστροφή. Με τη βοήθεια των μαθητών, κατά τα υπόλοιπα δέκα περίπου λεπτά εντοπίζονται και υπογραμμίζονται στον διαδραστικό πίνακα τα χωρία του αποσπάσματος μέσω των οποίων αναδεικνύονται οι δυσχέρειες που αντιμετώπισαν οι πρόσφυγες. Καταβάλλεται προσπάθεια να αναδειχθεί πώς συμβάλλουν σε αυτήν την κατεύθυνση οι περιγραφές, ιδίως των σπιτιών.

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, ο διδάσκων ανοίγει τη σελίδα που έχει δημιουργήσει στο Wiki με τίτλο «Ας στείλουμε μια ηλεκτρονική επιστολή». Ένας μαθητής διαβάσει την ατομική εργασία-αποστολή που ανατίθεται για την επόμενη φορά:

Τώρα που διαβάσαμε το κείμενο του Π. Σφυρίδη, μπορούμε να στείλουμε στους δύο συμμαθητές μας από τη Θεσσαλονίκη μια ηλεκτρονική επιστολή. Στην επιστολή του ο καθένας/η καθεμιά από εσάς καλό είναι:

- ✓ να φροντίσει να συστηθούμε ως τμήμα/τάξη στα δύο παιδιά, ώστε να ξεκινήσουμε την επικοινωνία μαζί τους και να τα διαβεβαιώσει ότι, εφόσον το επιθυμούν, η τάξη μας θα είναι παρούσα σε όλη τη διαδρομή τους στους δρόμους της Θεσσαλονίκης.
- ✓ να προτείνει στα δύο παιδιά από τη Θεσσαλονίκη να γράψουν στην εργασία που προετοιμάζουν ένα κομμάτι για τα προσφυγικά καταλύματα, αντλώντας καταρχάς στοιχεία από το κείμενο του Περικλή Σφυρίδη, που μόλις διαβάσαμε. Θα τους προτρέψει να αξιοποιηθούν οι περιγραφές ή οι αναφορές σε σπίτια, που υπάρχουν στο απόσπασμα, τις οποίες θα υποδειξεί.

Έχοντας, ωστόσο, τον νου μας στον Ίνο, καλό είναι να μιλήσουμε και για μια άλλη φυλή σπιτιών, αφού διαβάσουμε στο σπίτι μας λίγες σελίδες από το μυθιστόρημα του Γιώργου Σκαμπαρδώνη «Ουζερί Τσιτσάνης», με τίτλο «Στη βίλα, Βελισαρίου 42» (σελ. 231-237), που αφορά τη βίλα ενός πλούσιου Εβραίου, που επιτάχθηκε από τα γερμανικά στρατεύματα κατοχής. Στο απόσπασμα αυτό, που θα δοθεί φωτοτυπημένο, θα εντοπίσετε και θα υπογραμμίσετε τις περιγραφές που αφορούν το συγκεκριμένο σπίτι και στη συνέχεια:

- ✓ Όποια από τις περιγραφές έκανε στον καθένα/καθεμιά από εσάς εντύπωση μπορεί να την επιλέξει και να προτείνει στα δύο παιδιά από τη Θεσσαλονίκη, για να την αξιοποιήσουν στην εργασία τους, εξηγώντας τους λόγους της επιλογής της.
- ✓ Ο καθένας/η καθεμιά ας εκφράσει τέλος τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά του μετά την ανάγνωση των δύο κειμένων σε σχέση πάντα με το θέμα που εξετάζουμε: πώς ήταν άραγε η ζωή των ενοίκων στο προσφυγικό κατάλυμα που περιγράφεται και πώς στη βίλα; .

Την επιστολή του θα την επικολλήσει ο καθένας/η καθεμιά από εσάς στη σελίδα αυτή στο Wiki πριν από το επόμενο μας μάθημα, για να αποφασίσουμε με τα σχόλιά μας εκεί ποια στοιχεία της θα αξιοποιήσουμε, ώστε να συντάξουμε την επιστολή που θα στείλουμε τελικά στους δύο συμμαθητές σας.

Σκοπός της ατομικής αυτής εργασίας είναι να αξιολογήσει ο εκπαιδευτικός την έως τώρα πορεία κάθε μαθητή στα παρακάτω σημεία:

- Πώς έχει προσλάβει ο καθένας/η καθεμιά τα δύο κείμενα; Έχει κατανοήσει τα σημεία του πρώτου που συζητήθηκαν στην τάξη; Σε ποια σημεία του κειμένου του Σκαμπαρδώνη θα εστιάσει;
- Μπορεί να εντοπίσει περιγραφές σε ένα λογοτεχνικό κείμενο;
- Θα λάβει υπόψη το επικοινωνιακό πλαίσιο, τον σκοπό και τις περιστάσεις επικοινωνίας;
- Τέλος, πολύ σημαντικό κρίνεται ότι υλικό από τις ατομικές επιστολές θα αξιοποιηθεί, ώστε να γραφεί μια επιστολή από όλη την τάξη, ώστε να καταδειχθεί η ανάγκη συνεργασίας ανάμεσα στους μαθητές του τμήματος.

Ο εκπαιδευτικός φροντίζει να ενημερώσει τους μαθητές για τα στοιχεία που θα αξιολογηθούν. Ειδικά για το δεύτερο σημείο, φροντίζει να τους υπενθυμίσει όσα έχουν ήδη μάθει για την *Περιγραφή* από την τρίτη ενότητα της [Νεοελληνικής Γλώσσας Α' Γυμνασίου](#) (σελ. 43), προβάλλοντας το σχετικό απόσπασμα στον διαδραστικό πίνακα³. Υπενθυμίζονται στο σημείο αυτό σύντομα όσα έχουν συζητηθεί για τον τρόπο δόμησης μιας περιγραφής, για τα μέρη του λόγου που χρησιμοποιούνται, για τον τρόπο με τον οποίο εκφράζει ο αφηγητής τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά του σχετικά με όσα περιγράφει. Άλλωστε, στο ζήτημα αυτό, που αποτελεί κύριο

³ Κατά τη δημιουργία του σεναρίου, δεν ήταν ακόμη στη διάθεση του χρήστη λήμμα για την *Περιγραφή* στις «Ψηφίδες». Το σχετικό λήμμα στο *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* (σελ. 145-6) είναι, κατά την άποψή μου, υπέρμετρα απαιτητικό για τους μαθητές της Α' Γυμνασίου. Για τους παραπάνω λόγους προτείνεται η παραπομπή στο βιβλίο της *Νεοελληνικής Γλώσσας της Α' Γυμνασίου* (ενότητα 3), χωρίς να αποκλείεται η χρήση υλικού που θα δημιουργήσει όποιος αποφασίσει να εφαρμόσει το σενάριο.

στόχο του σεναρίου μας σχετικά με τις γνώσεις για τη λογοτεχνία, θα επανέλθουμε στο επόμενο μάθημα.

Κατά τη διάρκεια των επόμενων ημερών, ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές προσεγγίζουν τις επιστολές που έχουν αναρτηθεί στο Wiki και συναποφασίζουν ποια στοιχεία της καθεμιάς θα αξιοποιηθούν στην τελική επιστολή που θα αποσταλεί στη Θεσσαλονίκη. Τα χωρία που επιλέγονται και προτείνονται προς αξιοποίηση μαρκάρονται, για παράδειγμα, με κίτρινο χρώμα στο Wiki. Επίσης, η τάξη συζητά στη συγκεκριμένη σελίδα, στον προβλεπόμενο χώρο για σχόλια, σχετικά με το επίπεδο ύφους και γλώσσας που θα επιλεγούν, καθώς και για το ενδεχόμενο να χρησιμοποιηθούν emoticons: α. Πόσο φιλική πρέπει ή μπορεί να είναι αυτή η πρώτη επικοινωνία; β. Θα χρησιμοποιήσουν οι μαθητές emoticons, όπως συνηθίζουν στη επικοινωνία τους ή στις αναρτήσεις τους στους ψηφιακούς χώρους, ή θα τις αποφύγουν, επειδή πρόκειται για σχολική εργασία;

Τα δύο τελευταία ζητήματα θα συζητηθούν, ώστε να αποφασίσουν τα ίδια τα παιδιά για το ύφος και τον τρόπο με το οποίο θα επικοινωνήσουν με τους συνομηλίκους τους, ώστε να προσομοιωθούν οι περιστάσεις αυθεντικής επικοινωνίας. Έτσι, στο τέλος της συγκεκριμένης δραστηριότητας, που θα πραγματοποιηθεί με συνεργατικό τρόπο στον χώρο του Wiki, η τάξη θα έχει συνδημιουργήσει ή έστω συναποφασίσει ποιο θα είναι το τελικό κείμενο που «θα αποσταλεί» στον Ίνο και τον Ιάκωβο. Ένας μαθητής προσφέρεται να πληκτρολογήσει το τελικό κείμενο, προχωρώντας σε υφολογική ενοποίηση των αποσπασμάτων που έχει επιλέξει η ολομέλεια, και να το αναρτήσει εκ νέου στο Wiki.

5^η διδακτική ώρα

Ξαναγυρίζοντας στα κείμενα της προηγούμενης ώρας, η ολομέλεια, που βρίσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας συζητά, καταρχάς, κατά το πρώτο πεντάλεπτο περίπου, με άξονα τα παρακάτω ερωτήματα:

- γιατί είχε επιλεγεί, κατά τη γνώμη των μαθητών, το οίκημα της οδού Βελισαρίου ως κατοικία του διοικητή των SD Βισλιτσένη;
- πώς σχολιάζουν τα παιδιά το γεγονός ότι ο διώκτης των Εβραίων επρόκειτο να κατοικήσει σε ένα εβραϊκό σπίτι, διακοσμημένο με γούστο, κατασκευάζοντας μάλιστα ένα εμφανιστήριο φωτογραφιών στο υπόγειο του σπιτιού αυτού;
- θα ζητηθεί επίσης η σύγκριση των σπιτιών των δύο κειμένων. Σε ποια φυλή ανήκε το καθένα από αυτά και ιδίως το «δίπατο αρχοντικό της Πόλης», που δεν περιγράφεται, αλλά απλώς αναφέρεται στο κείμενο του Σφυρίδη;

Για τα επόμενα είκοσι-είκοσι πέντε περίπου λεπτά, μέσω του [Φύλλου εργασίας 3](#), που διανέμεται στους μαθητές, εξετάζεται διεξοδικά το κείμενο του Σκαμπαρδώνη, ώστε να εστιάσουμε την εξέτασή μας σε έναν από τους στόχους μας, που αφορά τις γνώσεις σχετικά με τη λογοτεχνία, την περιγραφή και την τεχνική της.

Συγκεκριμένα, κάθε μαθητής/τρια συζητά με τον διπλανό/ή του για τα παρακάτω ζητήματα για ένα περίπου δεκάλεπτο και στη συνέχεια οι μαθητές λαμβάνουν εκ περιτροπής τον λόγο και εκθέτουν στην ολομέλεια τις απόψεις τους σχετικά με αυτά.

Συζητούμε:

- Σε ποιους χώρους κινείται ο αφηγητής;
- Συνδέεται η κίνησή του στον χώρο με τις περιγραφές του;
- Ποια μέρη του οικοδομήματος περιγράφονται;
- Ποια αντικείμενα περιγράφει ο αφηγητής;
- Πώς χρησιμοποιούνται τα επίθετα; Τι δείχνουν αυτά: χρώματα, υλικά, σχήματα, κάτι άλλο;
- Πώς χρησιμοποιούνται τα επιρρήματα; Ποια φανερώνουν τόπο και ποιος ο ρόλος τους μέσα στο κείμενο;
- Πώς δηλώνεται η ανθρώπινη παρουσία (ή υποδηλώνεται η απουσία);

- Πώς φαντάζεστε τους παλαιούς ενοίκους του σπιτιού; Σε ποιο βαθμό καθορίζουν οι νέοι ένοικοι τον χαρακτήρα του συγκεκριμένου σπιτιού; Ποιες είναι οι παρεμβάσεις τους; Πόσο αναμενόμενες είναι;

Οι πρώτες ερωτήσεις έχουν ως στόχο να στρέψουν την προσοχή των παιδιών σε σημεία των περιγραφών που ενδεχομένως δεν είχαν προσέξει ή να τους βοηθήσουν να ανακαλέσουν γνώσεις τους σχετικά με την τεχνική της περιγραφής από άλλα μαθήματα και να εμβαθύνουν σε αυτή. Προσδοκούμε να γίνει αντιληπτό ότι η περιγραφή συνδέεται κυρίως με τον άξονα του χώρου. Επίσης, να προσδιορίσουν οι μαθητές τη λειτουργία συγκεκριμένων μερών του λόγου (επιθέτων, τοπικών επιρρημάτων) μέσα στις περιγραφές.

Θέλοντας να αναδειχθεί η συμβολή του ανθρώπινου παράγοντα στον χαρακτήρα και την ιστορία ενός σπιτιού, θέτουμε τα δύο τελευταία από τα προαναφερθέντα ερωτήματα. Ο εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να αναλογιστούν αν τα σπίτια είναι απλώς οικοδομήματα ή είναι χώροι όπου ζουν ή έχουν ζήσει άνθρωποι, αφήνοντας πίσω τους τα ίχνη της παρουσίας ή της απουσίας τους.

Το παραπάνω ερώτημα θα οδηγήσει την προσοχή μας στους ενοίκους των σπιτιών, τους ανθρώπους που τα κατοικούν. Εστιάζοντας στις περιγραφές των προσώπων που δίνονται στο συγκεκριμένο απόσπασμα, εξυπηρετείται καλύτερα ο στόχος που αφορά τη λογοτεχνία, ώστε να μη δημιουργηθεί η εντύπωση σε κάποιους μαθητές ότι οι περιγραφές αφορούν μόνο χώρους ή αντικείμενα. Για τα επόμενα δέκα λεπτά περνούμε, λοιπόν, στις περιγραφές του Βισλιτσένι, του Μπρούνερ και του Χαρσόν, που δίνονται διαδοχικά στις σελίδες 233-234 του μυθιστορήματος. Εδώ ο διδάσκων θα ζητήσει από τα παιδιά να εντοπίσουν την πρώτη εντύπωση που προκαλεί στον αφηγητή καθένα από τα τρία πρόσωπα (υπογραμμίζονται στον διαδραστικό πίνακα τα σχετικά σχόλια του αφηγητή). Έτσι, κάθε περιγραφή δεν αντικρίζεται ως μια εικόνα που αποτυπώνεται ψυχρά από έναν άψυχο φακό. Η επιλογή των λεπτομερειών και των λέξεων είναι ενδεικτική της εντύπωσης-στάσης του αφηγητή από/για τα περιγραφόμενα πρόσωπα. Η περιγραφή αντιμετωπίζεται, υπό

αυτήν την έννοια, σε ενδοκειμενικό επίπεδο ως εντύπωση και σε εξωκειμενικό ως κατασκευή.

Δέκα λεπτά πριν χτυπήσει το κουδούνι ο εκπαιδευτικός αναθέτει ατομική εργασία για το σπίτι. Η εργασία αυτή θα αναρτηθεί από κάθε μαθητή στο Wiki σε σελίδα με τον τίτλο «Το δίπατο αρχοντικό της Πόλης». Θέμα της, επομένως, θα είναι η περιγραφή του αρχοντικού στην Πόλη για το οποίο κάνει λόγο στο κείμενό του ο Σφυρίδης, χωρίς να το περιγράφει αναλυτικά. Οι μαθητές καλούνται, μετά από όσα συζητήθηκαν παραπάνω, να αφήσουν ελεύθερη τη φαντασία τους, ώστε να συγγράψουν την περιγραφή του σπιτιού αυτού (ίσως και κάποιων από τους ενοίκους του) και να αναρτήσουν το κείμενό τους στο Wiki. Ο διδάσκων τούς ενημερώνει ότι μπορούν να αξιοποιήσουν δημιουργικά όσα στοιχεία επιθυμούν από το κείμενο του Σκαμπαρδώνη, που στην προκειμένη περίπτωση μπορεί να λειτουργήσει ως πρότυπο αναφορικά με την τεχνική και τον τρόπο της περιγραφής. Αν πάλι κάποιος νιώθει ότι μπορεί να περιγράψει το σπίτι εντελώς ελεύθερα, αγνοώντας το προτεινόμενο πρότυπο, αφήνεται ελεύθερος να το επιχειρήσει.

Η εφαρμογή του σεναρίου θα αποδείξει πόσο δημιουργικά θα αξιοποιηθεί τελικά το συγκεκριμένο πρότυπο ή αν θα αποτελέσει απλώς ένα «σχεδιάγραμμα» που θα αναπαραχθεί μηχανικά. Η συγκεκριμένη λύση, που παραπέμπει στην κατηγορία της εφαρμογής, σύμφωνα με την κατά Bloom ταξινόμια, προκρίθηκε, παρά τον συμπεριφοριστικό χαρακτήρα της, (Φρυδάκη 2009: 128-141) ώστε να βοηθηθούν όσοι μαθητές δεν έχουν ευχέρεια στο γράψιμο και θα ένιωθαν αμηχανία εμπρός στη συγκεκριμένη ατομική εργασία να επιχειρήσουν να συγγράψουν το κείμενό τους. Η κοινότητα θα παρακολουθεί τις εργασίες που θα αναρτώνται στο Wiki, θα ενθαρρύνει, θα επιβραβεύει, θα παρεμβαίνει όπου κρίνει σκόπιμο.

Κατά την αξιολόγηση των εργασιών δε θα ενδιαφέρει ούτε η λογοτεχνική αρτιότητα των παραχθέντων κειμένων ούτε, φυσικά, ο βαθμός πιστής αναπαραγωγής του προτύπου. Άλλωστε, στόχος της εργασίας είναι να ξαναγυρίσουν τα παιδιά στις περιγραφές των κειμένων και να τις μελετήσουν προσεκτικά. Επομένως, και μόνον η

ανταπόκρισή τους στη συγκεκριμένη εργασία και η προσπάθειά τους για παραγωγή λόγου, περισσότερο ή λιγότερο προσωπικού, θα αξιολογηθεί θετικά και θα επιβραβευθεί. Τα αξιολογικά σχόλια του εκπαιδευτικού (αλλά και των μαθητών) στο Wiki θα κινηθούν εντός της συγκεκριμένης λογικής.

6^η ώρα

Η τάξη συγκεντρώνεται στο εργαστήριο πληροφορικής. Η έκτη και η έβδομη διδακτική ώρα του σεναρίου θα συναποτελέσουν μια ενότητα κατά την οποία η εργασία θα ξεκινά στην τάξη και θα συνεχίζεται στο Wiki.

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει καταρχάς φωτοτυπημένο ένα ακόμη απόσπασμα που έχει ήδη από την προηγούμενη ημέρα αναρτήσει στο Wiki, όπου, ανάμεσα στα άλλα, συμπεριλαμβάνεται αναφορά στη βίβλα της οδού Βελισαρίου. Πρόκειται για κείμενο που έγραψε ο Γάλλος συγγραφέας Ζωρζ-Ολιβιέ Σατωρενώ (Georges-Olivier Châteaureynaud) όταν επισκέφθηκε το 1990 τη Θεσσαλονίκη. Από το κείμενο αυτό, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Το Δέντρο*, δίνεται προς μελέτη το παρακάτω απόσπασμα, ή μάλλον μια συρραφή από τέσσερα αποσπάσματά του που είναι τα πλησιέστερα στην αντιληπτική ικανότητα των μαθητών και σχετίζονται με το θέμα μας. Ο εκπαιδευτικός το διαβάζει καταρχάς μία φορά ολόκληρο και στη συνέχεια με τη βοήθεια των μαθητών σχολιάζονται κάποια σημεία του κειμένου, που θα δώσουν το έναυσμα και τον χαρακτήρα της εργασίας που θα επακολουθήσει. Το κείμενο που διαβάζει ο εκπαιδευτικός είναι το εξής:

Πώς να καταλάβεις μια πόλη, όταν είναι ήδη τόσο δύσκολο να κατανοήσεις ένα ανθρώπινο πλάσμα; [...] Αυτή η πόλη, η Θεσσαλονίκη του άλλοτε, η Θεσσαλονίκη του πολέμου, και οι κάτοικοί της, ειδικά οι σαράντα πέντε ή πενήντα χιλιάδες άνθρωποι που τους ξερίζωσαν και τους έριξαν στη φωτιά σαν παλιόχαρτα, μου ήταν απρόσιτοι. Κι όμως, θα πρέπει με κάποιον τρόπο να γίνω λίγο της Θεσσαλονίκης ή να γίνει αυτή λίγο δική μου, αφού αποφάσισα ένα μέρος του μυθιστορήματός μου να εκτυλίσσεται εκεί. [...] Η Θεσσαλονίκη του 1941-43 πρέπει πρώτα-πρώτα να αναδυθεί από μέσα μου, να ανασηκωθεί

και να ηχήσει μέσα μου με όλους τους θορύβους και μ' όλα της τα ψιθυρίσματα, για να περάσει μετά με στέρεες λέξεις στο χαρτί. Όσο δεν θα έχω προχωρήσει σ' αυτήν την εσωτερική αναδημιουργία, ό,τι και να γράψω για τη Θεσσαλονίκη θα μένει νεκρό γράμμα. [...]

Και πήγα στην οδό Βελισαρίου, όπου ήταν εγκατεστημένη η Επιτροπή των Σ.Α. «[...] μέσα στο γκέτο της συνοικίας των Εξοχών, σε μια ωραία βίλα, στο 42 της οδού Βελισαρίου, κοντά στο Κοινοτικό οίκημα», διαβάζουμε στον Μόλχο⁴. Στο νούμερο 42 δεν βρήκα τίποτα άλλο, εξόν από μια πολυκατοικία της δεκαετίας του '60. Αλλά λίγο πιο μακριά, στο 48, με περίμενε ένα από αυτά τα ερειπωμένα σπίτια που αποτελούν, ανάκαθεν, το προνομιακό ντεκόρ των φαντασιώσεών μου και των νυχτερινών μου ονείρων. Το περικλείει ένα σκουριασμένο και στριφογυριστό κιγκλίδωμα. Η πρόσοψή του έχει ένα θαμπό κίτρινο χρώμα, ξεπλυμένο, σκονισμένο. Οι τοίχοι του σκίζονται και ραγίζουν. Τα σάπια του παραθυρόφυλλα χάσκουν σ' ένα μυστηριώδες ημίφως. Να ήταν άραγε το Κοινοτικό οίκημα, για το οποίο γίνεται λόγος στο *In Memoriam*; Ή μήπως ήταν πολυτελής κατοικία ενός απλού ιδιώτη; Σ' αυτήν την περίπτωση, οι Βιολιτσέννυ, οι Τάκας, οι Βιτάλ Χασσόν δεν θα χρειάστηκε να κουρασθούν για να συλλάβουν αυτούς που ζούσαν εκεί. Γείτονες με τον διάβολο, πιθανόν να ήταν η πρώτη φουρνιά. Αίφνης, είχα τη βεβαιότητα πως μια πόρτα θα ανοιγόταν μπροστά μου, πως αυτό το σπίτι συγκοινωνούσε απευθείας με τη Θεσσαλονίκη του καταραμένου καιρού, την κατοικημένη από αντίστοιχους ίσκιους, από ζετρελαμένα θηράματα, που απελπισμένα μάχονταν να ξεφύγουν μια ακατανόητη μοίρα.

Κατά τα επόμενα είκοσι λεπτά, διαβάζοντας και σχολιάζοντας ένα-ένα (υπό την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού που τα επισημαίνει) τα κομμάτια που αναφέρονται παρακάτω σε παρένθεση, η ομάδα-τάξη θα καθορίσει τον τρόπο που θα κινηθεί μέσα

⁴ Εννοείται το *In memoriam* των Μ. Μόλχο-Ι. Νεχαμά, όπου περιγράφεται η τύχη της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης στην περίοδο της Κατοχής.

στον χώρο (της Θεσσαλονίκης) και στον χρόνο (ξεκινώντας από τη δεκαετία του '20), ώστε να συνθέσει το υλικό που θα προτείνει στον Ίνο και τον Ιάκωβο ως τη δική της συνεισφορά στην εργασία που οφείλουν να εκπονήσουν. Πιο συγκεκριμένα θα αξιοποιηθούν οι εξής άξονες:

- Ο αφηγητής του παραπάνω κειμένου κινείται μέσα στην πόλη («και πήγα») και επισκέπτεται μέρη που αναφέρονται σε βιβλία που έχει μελετήσει («για το οποίο γίνεται λόγος στο In Memoriam»). Μετά την ανάγνωση των παραπάνω χωρίων θα προταθεί από τον εκπαιδευτικό να ακολουθήσει η ομάδα-τάξη την ίδια διαδικασία, να κινηθεί δηλαδή νοερά στους δρόμους και τις γειτονιές της Θεσσαλονίκης, χρησιμοποιώντας όχι μόνο τα κείμενα που θα μελετηθούν, αλλά και τον χάρτη του περιβάλλοντος των «Ψηφίδων» (πρόκειται για το εργαλείο Google Maps).
- Ο αφηγητής του παραπάνω κειμένου ψάχνει να βρει τη βίλα της οδού Βελισαρίου 42, αυτήν που εμείς γνωρίσαμε μέσα από την περιγραφή του Σκαμπαρδώνη. Ο εκπαιδευτικός θα υπενθυμίσει ότι και εμείς χάρη στα κείμενα που θα μελετήσουμε θα γνωρίσουμε και άλλα σπίτια με τους ενοίκους τους. Στο σημείο αυτό θα τονίσει ότι δε μας ενδιαφέρει να ανιχνεύσουμε πόσο αυθεντική είναι η εικόνα που δίνεται για το καθένα από αυτά, πόσο καλά λειτούργησε η μνήμη κάθε συγγραφέα ή τι έχει συμπληρώσει με τη φαντασία του ή άλλες εικόνες και βιώματά του. Δεν είναι, άλλωστε, στους στόχους του σεναρίου να μιλήσουμε για τα βιογραφικά είδη, αν και θα γίνει μια σύντομη αναφορά για τη διαφορά τους από τα κείμενα μυθοπλασίας. Ο διδάσκων τονίζει ότι τα κείμενα (ιδίως τα λογοτεχνικά) είναι καλό να αντικρίζονται ως κατασκευές.
- Στόχος του σεναρίου μας (όπως θα τονιστεί μετά την ανάγνωση του χωρίου που παρατίθεται στο τέλος της παραγράφου) είναι μέσω των κειμένων κάθε είδους που θα μελετηθούν, είτε πρόκειται για τα πεζογραφήματα του Ιωάννου, είτε για ημερολόγια και μαρτυρίες, είτε ακόμα για φωτογραφίες

εκείνης της εποχής, να προσπαθήσουν τα παιδιά να μεταβούν νοερά στη Θεσσαλονίκη εκείνων των ταραγμένων εποχών, να ανασυνθέσουν τις *φυλές* των συγκεκριμένων σπιτιών και κυρίως να μιλήσουν για τους ανθρώπους που τελικά τα στερήθηκαν ή τα κατοίκησαν, επιχειρώντας, παράλληλα, να ανιχνεύσουν, αν είναι δυνατόν, τα συναισθήματα των προσώπων αυτών μετά την απώλεια των πατρογονικών εστιών. Στόχος, λοιπόν, η ενσυναίσθηση. («Αυτή η πόλη, η Θεσσαλονίκη του άλλοτε, η Θεσσαλονίκη του πολέμου, και οι κάτοικοί της, ειδικά οι σαράντα πέντε ή πενήντα χιλιάδες άνθρωποι που τους ξερίζωσαν και τους έριξαν στη φωτιά σαν παλιόχαρτα, μου ήταν απρόσιτοι. Κι όμως, θα πρέπει με κάποιον τρόπο να γίνω λίγο της Θεσσαλονίκης ή να γίνει αυτή λίγο δική μου, αφού αποφάσισα ένα μέρος του μυθιστορήματός μου να εκτυλίσσεται εκεί. [...] Η Θεσσαλονίκη του 1941-43 πρέπει πρώτα-πρώτα να αναδυθεί από μέσα μου, να ανασηκωθεί και να ηγήσει μέσα μου με όλους τους θορύβους και μ' όλα της τα ψιθυρίσματα, για να περάσει μετά με στέρεες λέξεις στο χαρτί»)

- Επεκτείνοντας, τέλος την συζήτηση, θα προταθεί από τον διδάσκοντα στην ομάδα να προσπαθήσει να ανιχνεύσει τα αίτια της βίαιης αποκοπής των συγκεκριμένων ανθρώπων από τα σπίτια τους. Πρόκειται, άραγε, για τον φανατισμό απέναντι στον «άλλο», τη μισαλλοδοξία, τις αποφάσεις των ισχυρών της γης ή για κάποιους άλλους λόγους που οδήγησαν τόσα άτομα στην τραγική αυτή θέση; («τους ξερίζωσαν και τους έριξαν στη φωτιά σαν παλιόχαρτα» – Επισημαίνεται από την ομάδα η απουσία υποκειμένου) («Αίφνης, είχα τη βεβαιότητα πως μια πόρτα θα ανοιγόταν μπροστά μου, πως αυτό το σπίτι συγκοινωνούσε απευθείας με τη Θεσσαλονίκη του καταραμένου καιρού, την κατοικημένη από αντίστοιχους ίσκιους, από ξετρελαμένα θηράματα, που απελπισμένα μάχονταν να ξεφύγουν μια ακατανόητη μοίρα» – Δε διευκρινίζεται ποιος τους την προετοίμασε).

Η εργασία θα ξεκινήσει κατά το δεύτερο μισό της ώρας αυτής στο εργαστήριο, όπου θα συνεχιστεί και κατά την επόμενη διδακτική ώρα, αλλά και κατά το μεσοδιάστημα ανάμεσα τους και ανάμεσα στην έκτη και έβδομη ώρα, χάρη στο Wiki. Ο διδάσκων έχει αναρτήσει στη σελίδα με τίτλο «*Περιδιαβάζοντας στην παλιά Θεσσαλονίκη*» τη νέα δραστηριότητα των ομάδων. Ένας μαθητής διαβάζει την αποστολή-εργασία:

Ο Τνο και ο Ιάκωβος έχουν ήδη αποδεχθεί με μεγάλη χαρά τη βοήθειά μας. Απέκτησαν μάλιστα πρόσβαση στο Wiki μας και στο εξής θα είναι μέλη της ομάδας μας! Άλλωστε, μπορούν να μας βοηθήσουν και αυτοί στην εργασία μας, καθώς γνωρίζουν από πρώτο χέρι την πόλη στην οποία κατοικούν.

Πώς θα εργαστούμε: Χωρισμένοι σε μικρές παρέες (ομάδες), ανάλογα με τις θέσεις εργασίας του Εργαστηρίου μας, θα περιπλανηθούμε στους δρόμους και τις γειτονιές της Θεσσαλονίκης χάρη στα κείμενα, τους χάρτες και τις φωτογραφίες των γνωστών μας πια «Ψηφίδων».

Οι μισές παρέες θα ψάξουν το υλικό τους στην υποενότητα «Πρόσφυγες και πόλη» και οι άλλες μισές στην υποενότητα «Μια εβραϊκή πόλη». Η εργασία θα ξεκινά στην τάξη και θα συνεχίζεται στο Wiki μέχρι το μεθεπόμενο μάθημα.

- ✓ *Θα πρέπει να συνεννοείστε μεταξύ σας για κάθε νέο σημείο της πόλης στο οποίο θα βρίσκεται κάθε στιγμή η ομάδα σας (άρα και για το υλικό με το οποίο θα ασχολείστε τη συγκεκριμένη στιγμή), ώστε καθεμιά παρέα/ομάδα να επισκέπτεται κάθε στιγμή διαφορετικό σημείο, και να μπορέσουμε να προσπελάσουμε όσο το δυνατόν περισσότερα σημεία.*
- ✓ *Σημείο της συνάντησης όλων των ομάδων θα είναι κατά την έβδομη ώρα η Πλατεία Ελευθερίας. Τότε θα σας δοθούν και οι αντίστοιχες οδηγίες.*
- ✓ *Καθώς θα φτάνει κάθε ομάδα σε ένα σημείο-σταθμό θα μελετά τα κείμενα που παρατίθενται σε αυτόν και θα φτιάχνει μια σύντομη εργασία-παρουσίαση για το σημείο αυτό, επιλέγοντας όποιο λογισμικό επιθυμεί: επεξεργαστή κειμένου,*

δημιουργίας παρουσιάσεων, δημιουργίας διαδραστικής αφίσας ή πίνακα ανακοινώσεων κλπ.

✓ Σε κάθε παρουσίαση θα υπάρχουν αναφορές στο υλικό του περιβάλλοντος που σχετίζεται με το συγκεκριμένο σημείο. Π.χ. αν μια ομάδα βρίσκεται στην Τούμπα πρέπει να ενημερώσει με ανάρτησή της τις υπόλοιπες ομάδες για τα παρακάτω:

- Σε ποιο σημείο της πόλης βρίσκεται εκείνη τη στιγμή.
- Για το υλικό που συμπεριλαμβάνεται σε κάθε υποενότητα του σημείου αυτού (λογοτεχνικά κείμενα, άλλες μαρτυρίες, φωτογραφίες, τραγούδια, ταινίες) (απλή αναφορά)
- Επιπλέον, είναι αναγκαίο η ομάδα να διαλέξει χαρακτηριστικά αποσπάσματα από τα κείμενα και να τα σχολιάσει ως προς τα εξής ενδεικτικά σημεία, εφόσον, βέβαια, υπάρχουν σχετικές αναφορές:
  - Ποια εικόνα των σπιτιών δίνεται σε κάθε κείμενο;
  - Πώς περιγράφονται τα σπίτια και οι άνθρωποι που τα κατοικούν; Να δώσετε χαρακτηριστικά χωρία.
  - Πώς βιώνουν οι άνθρωποι την καθημερινότητά τους; Ποια είναι τα συναισθήματά τους;
  - Ποιες σκέψεις διατυπώνουν για το παρελθόν, το παρόν, το μέλλον τους, για τους ανθρώπους γύρω τους κλπ.;
  - Ποιες είναι οι σχέσεις ανάμεσα στους κατοίκους της πόλης (μπαγιάτηδες και πρόσφυγες, ελληνικό, μουσουλμανικό και εβραϊκό στοιχείο;) Πότε αναδεικνύεται και σε ποιες στιγμές υπονομεύεται ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της πόλης;
- Κάθε ομάδα μπορεί, τέλος, να επιλέξει από το υπόλοιπο υλικό οτιδήποτε θα δώσει στους συμμαθητές της μια αντιπροσωπευτική εικόνα για το συγκεκριμένο σημείο της πόλης αναφορικά πάντα με το θέμα που μας απασχολεί.

Και μια μικρή βοήθεια: θυμόμαστε ότι στον [Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων](#) του Σεφέρη μάς βοήθησε στη διερεύνηση του υλικού μας η μηχανή αναζήτησης. Αξιοποιώντας την εμπειρία σας από εκείνο το περιβάλλον, να δοκιμάσετε όρους-κλειδιά, που θα σας επιτρέψουν, μέσω της μηχανής αναζήτησης των «Ψηφίδων» να μεταβείτε σε υλικό που ενδεχομένως θα σας φανεί χρήσιμο (π.χ. μπορείτε να δοκιμάσετε τη λέξη/όρο αναζήτησης 'παράγκα').

Τέλος, για να είναι ευκολότερη η περιδιάβασή μας στην πόλη και στα κείμενα που σχετίζονται με αυτήν και για να μπορούν οι υπόλοιπες ομάδες-παρέες να παρακολουθήσουν την πορεία τη δική σας, αλλά και για να μοιραστείτε μαζί τους ό,τι σας έκανε εντύπωση, καλό είναι να συμπληρώνετε σε αυτή τη σελίδα του Wiki τον παρακάτω πίνακα:

Όνομα Ομάδας	Σημείο όπου βρίσκεται αυτή τη στιγμή	Κείμενα (λογοτεχνικά, φωτογραφίες, αρχειακό υλικό κλπ.) που μελετούμε στο σημείο αυτό	Τι μας έκανε εντύπωση από τα κείμενα αυτά

Με την εργασία αυτή αναμένεται να υλοποιηθούν οι παρακάτω στόχοι του σεναρίου:

Σχετικά με τις γνώσεις για τον κόσμο:

- να (ξανα)διαβάσουν τα ιστορικά γεγονότα, για τα οποία έγινε λόγος στα προηγούμενα μαθήματα μέσα από τα νέα κείμενα που θα προσεγγίσουν.
- να εμβαθύνουν στα συναισθήματα των ενοίκων των συγκεκριμένων σπιτιών ή των αφηγητών των κειμένων, να προσπαθήσουν να δουν τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται, τις ανησυχίες, τα προβλήματά τους, τις ελπίδες τους, την προσπάθειά τους να ανακαλύψουν του υπαίτιους των

γεγονότων κλπ. Η ενσυναίσθηση είναι απαραίτητη, για να προετοιμαστεί η τελική εργασία δημιουργικής γραφής («Τα σπίτια λένε την ιστορία τους»).

- να εστιάσουν στον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της πόλης και στην υπονόμευσή του ή επανεμφάνισή του μέσα στον χρόνο. Ειδικά αυτό το τελευταίο στοιχείο θα αξιοποιηθεί στη συζήτηση που θα ακολουθήσει μετά την ανάγνωση του κειμένου του Καλούτσα, όπου γίνεται λόγος για τη νέα γενιά των προσφύγων (δεκαετία του '90) που κατέφυγαν στην πόλη μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Σχετικά με τις γνώσεις για τη λογοτεχνία:

- να εμπεδώσουν όσα έχουν συζητηθεί για την περιγραφή και την τεχνική της.
- να συνειδητοποιήσουν ότι, σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες, *κείμενα* δε θεωρούνται μόνο τα λογοτεχνικά έργα, αλλά και όλο το υπόλοιπο υλικό που ανθολογείται στο συγκεκριμένο περιβάλλον.

Σχετικά με τις ΤΠΕ και τους ψηφιακούς γραμματισμούς:

- να προσπελάσουν τα παιδιά όσο το δυνατόν περισσότερες ενότητες του περιβάλλοντος και να συνειδητοποιήσουν ότι αξιοποιείται σε αυτό ποικίλο πολυμεσικό υλικό, δομημένο σε κάποιους άξονες-ενότητες. Στη συζήτηση που θα επακολουθήσει στην τελευταία ώρα θα αναφερθούν οι παρατηρήσεις των παιδιών για τον συγκεκριμένο χώρο και τα στοιχεία που τον καθιστούν λειτουργικό και αξιόπιστο.
- να αξιοποιήσουν την εμπειρία τους από τη γνωριμία με τη μηχανή αναζήτησης του ΣΠΛ Σεφέρη, ώστε να δοκιμάσουν αναζητήσεις σχετικά με το θέμα τους στο συγκεκριμένο περιβάλλον.
- να επιλέξουν μόνα τους το λογισμικό μέσω του οποίου θα παρουσιάσουν τη δουλειά τους: τα παιδιά μπορούν να διαλέξουν είτε το ιδιαίτερα προσφιλέ τους λογισμικό παρουσιάσεων είτε το Padlet, που το έχουν χρησιμοποιήσει κατά την πρώτη ώρα του σεναρίου, ή το οικείο στα

περισσότερα λογισμικό επεξεργασίας κειμένου ή όποιο άλλο επιθυμούν. Είναι ακόμη μια ευκαιρία να λάβουν αποφάσεις και να επιλέξουν το μέσο που εξυπηρετεί τους στόχους τους ή έστω αυτό με το οποίο είναι εξοικειωμένα.

Κάποιες διευκρινίσεις για τον χωρισμό των ομάδων: ο διδάσκων θα κρίνει αν θα διατηρηθεί ο χωρισμός της πρώτης ώρας, αν θα υπάρξουν κάποιες μικρές διορθωτικές παρεμβάσεις ή αν οι ομάδες θα φτιαχτούν από την αρχή. Καλό, πάντως, είναι να περιοριστούν οι παρεμβάσεις του εκπαιδευτικού στις απολύτως αναγκαίες, για να έχουν τα παιδιά πραγματικά την αίσθηση ότι δημιουργούν κάτι μαζί με την παρέα τους. Ωστόσο, επειδή το υλικό στην ενότητα «[Πόλεις και πρόσφυγες](#)» είναι πλουσιότερο, προτείνεται να αναλάβουν περισσότερες ομάδες την προσπέλαση αυτής της υποενότητας.

Οι ομάδες αρχίζουν την εργασία τους αμέσως, και για όσο χρόνο απομένει μέχρι το διάλειμμα, στους υπολογιστές του εργαστηρίου. Η εργασία συνεχίζεται στο Wiki. Συνεννοούνται μεταξύ τους, ώστε να μην συμπίπτει το σημείο εκκίνησης της καθεμιάς. Εφόσον ο εκπαιδευτικός γνωρίζει την τοπογραφία της Θεσσαλονίκης, μπαίνει στο Wiki με τον λογαριασμό του Ίνο ή του Ιάκωβου και δίνει οδηγίες στα παιδιά, που, βέβαια, γνωρίζουν ότι δεν πρόκειται για συνομηλίκους, αλλά για τον καθηγητή τους. Προσδοκώμενα οφέλη από την παραπάνω πρακτική:

- Ο εκπαιδευτικός φορά «προσωπεία», ενδεχομένως προσαρμόζει τη γλώσσα και το ύφος του. Κάποια στιγμή οι πρακτικές αυτές θα συζητηθούν, καθώς είναι ιδιαίτερα συχνές και στη λογοτεχνία.
- Ο εκπαιδευτικός απομακρύνεται ως φυσική παρουσία από το πλάνο. Η συνεργασία υποτίθεται ότι διεκπεραιώνεται ανάμεσα σε συνομηλίκους.
- Παράλληλα, όπως και από την αρχή του σεναρίου, ο εκπαιδευτικός δεν παραπλανά τα παιδιά ότι δήθεν οι Ίνο και Ιάκωβος είναι υπαρκτά πρόσωπα. Κατά την τελευταία ώρα θα υπενθυμίσει και αυτή τη διάσταση του διαδικτύου: πολλές φορές δεν είμαστε σίγουροι για την ταυτότητα του

συνομιλητή μας (ιδίως σε χώρους κοινωνικής δικτύωσης). Επομένως, οφείλουμε να είμαστε προσεκτικοί σε ό,τι σχετίζεται με την ασφαλή περιήγηση μας στο διαδίκτυο.

Στο συγκεκριμένο τμήμα του σεναρίου δεν προτείνονται καθόλου (αναγνωστικές) διαδρομές ή συγκεκριμένες υποενότητες προς μελέτη. Κάτι τέτοιο θα αλλοίωνε τον χαρακτήρα του ως περιδιάβασης στην πόλη και στον χρόνο, αλλά και θα ερχόταν σε αντίθεση με τις παιδαγωγικές προϋποθέσεις του να αφεθούν κάποια στιγμή ελεύθεροι στις αναζητήσεις τους οι μαθητές. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος, ωστόσο, να αναλωθούν οι μαθητές σε άσκοπες περιπλανήσεις στις σελίδες του περιβάλλοντος, ο εκπαιδευτικός, ως Ίνο ή ως Ιάκωβος, θα παρεμβαίνει όποτε παρουσιάζονται δυσκολίες και θα προτείνει διαδρομές, σημεία ή κείμενα. Έτσι, θα φανεί ότι η συνεργασία της ομάδας-τάξης μας με τα δυο παιδιά από τη Θεσσαλονίκη διεξάγεται, όσο είναι δυνατόν, επί ίσοις όροις και είναι αμφίδρομη.

7^η διδακτική ώρα

Και η ώρα αυτή θα πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο. Κάθε ομάδα θα παρουσιάσει τις μέχρι εκείνη τη στιγμή διαδρομές της στην πόλη στον διαδραστικό πίνακα του εργαστηρίου. Ο εκπαιδευτικός που θα έχει ήδη από τις προηγούμενες ημέρες στη διάθεσή του δείγματα των εργασιών των παιδιών και θα έχει επισημάνει τις καλές πρακτικές που ακολουθήθηκαν έως εκείνη τη στιγμή και τα αξιόλογα σημεία κάθε εργασίας, θα τα αναδείξει, με τη βοήθεια των μαθητών, ώστε να παρουσιαστούν αυτά ως ενδεικτικά της πορείας που πρέπει στη συνέχεια να ακολουθήσουν οι ομάδες που έχουν συναντήσει δυσκολίες. Επιπλέον, καθώς πλησιάζουμε προς το τέλος του σεναρίου, εστιάζουμε σε συνθετότερα ζητήματα, επιλέγοντας τις σχετικές αναφορές των εργασιών και συμπληρώνοντας ενδεχόμενες ελλείψεις:

Συζητούνται:

- πώς βίωσαν, σύμφωνα με τα κείμενα, οι πρόσφυγες ή οι Εβραίοι των κειμένων τα δραματικά γεγονότα της εποχής τους; Ποια ήταν τα

συναισθήματά τους; Ποιες οι σκέψεις τους σχετικά με αυτά; Ποιους θεωρούν υπαίτιους για τις συμφορές τους; Το υλικό αυτό θα βοηθήσει τα παιδιά να υλοποιήσουν την τελική εργασία δημιουργικής γραφής («Τα σπίτια διηγούνται την ιστορία τους»). Για τον λόγο αυτό, και για να μην περιοριστεί καμιά ομάδα σε ρόλο παθητικού θεατή, ζητούμε από τους μαθητές, όποτε είναι δυνατό, να καταφεύγουν, μέσω του υπολογιστή τους, στο κείμενο που παρουσιάζεται εκείνη τη στιγμή από κάποια άλλη ομάδα και να συμπληρώνουν τις δικές τους παρατηρήσεις σχετικά με τα παραπάνω ζητήματα.

- Επιπροσθέτως, ο διδάσκων φροντίζει να διαλυθούν οι στερεοτυπικές αναπαραστάσεις που ενδεχομένως έχουν αναδυθεί μέσω των κειμένων του ψηφιακού περιβάλλοντος ή των προηγούμενων γνώσεων και αντιλήψεων των ίδιων των παιδιών. Για παράδειγμα, αν δεν έχει επισημανθεί από κάποια ομάδα, ο διδάσκων φροντίζει να υπενθυμίσει, μέσω του κειμένου του Ιωάννου «[Το ξεκλήρισμα των Εβραίων](#)», ότι οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης που ανήκαν σε μεσαία και κατώτερα κοινωνικά στρώματα ήταν περισσότεροι από τους πλούσιους ομόθρησκούς τους. Κι αυτό, για να μη μείνει η εντύπωση στους μαθητές, μετά τη μελέτη του αποσπάσματος του Σκαμπαρδώνη, ότι όλοι οι Εβραίοι της πόλης ήταν πλούσιοι, όπως οι ιδιοκτήτες της συγκεκριμένης βίλας.
- Επίσης, μας ενδιαφέρει να αναδειχθεί η σχέση των τριών κοινοτήτων μεταξύ τους, κατά τα χρόνια της ειρηνικής τους συμβίωσης. Έτσι, ο διδάσκων σταματά σε ενδεχόμενη αναφορά κάποιας ομάδας, όπου αξιοποιείται το κείμενο του Ιωάννου «[Εν ταις ημέραις εκείναις](#)», όπου γίνεται λόγος για την εσωστρεφή συμπεριφορά των Εβραίων και τη «στάση αδιάφορης ανοχής» του ελληνικού πληθυσμού της Θεσσαλονίκης απέναντί τους. Τονίζεται ότι οι απλοί κάτοικοι είχαν μάθει να συμβιώνουν ειρηνικά και ότι οι διωγμοί ή οι ανακατατάξεις των πληθυσμών ήταν επιλογές

άλλων. Για αυτό και η οδύνη των Ελλήνων ήταν μεγάλη από το άδικο ξεκλήρισμα των Εβραίων (στο σημείο αυτό μπορούν να αξιοποιηθούν επίσης τα ποιήματα του Ι.Α. Νικολαΐδη «[Κατοχικόν](#)» και της Ζωής Καρέλλη «[Ισραήλ](#)»). Σε περίπτωση, πάλι, που καμία ομάδα δεν έχει ασχοληθεί μέχρι στιγμής με αυτό το θέμα, το προσεγγίζει η ολομέλεια μετά από παρότρυνση του εκπαιδευτικού.

Πριν από το τέλος της εβδομης ώρας ο εκπαιδευτικός θα ζητήσει να μεταβούν οι ομάδες μετά το πέρας του μαθήματος σε άλλα σημεία από αυτά που έχουν μέχρι τώρα προσπελαστεί. Σκοπός θα είναι να έχουν οπωσδήποτε μέχρι την επόμενη ώρα εντοπίσει και παρουσιάσει οι ομάδες τα *κείμενα* του περιβάλλοντος που σχετίζονται με τους στόχους που έχουν τεθεί κατά την προηγούμενη ώρα.

Παράλληλα με τις εργασίες που θα συνεχίσουν να αναρτώνται στο Wiki, ο εκπαιδευτικός θα ζητήσει από τους μαθητές να μεταβούν, για λόγους εξοικονόμησης χρόνου, στο ψηφιακό σχολείο και να διαβάσουν το κείμενο του Τάσου Καλούτσα «[Με το λεωφορείο](#)», χάρη στο οποίο θα μεταφερθούμε στη Θεσσαλονίκη της σχετικά κοντινής δεκαετίας του 1990.

8^η ώρα

Η τάξη βρίσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας. Κατά το πρώτο τέταρτο παρουσιάζονται οι νέες εργασίες που έχουν στο μεταξύ εκπονήσει και αναρτήσει στο Wiki οι ομάδες. Προβλέπεται ότι οι παρέες των παιδιών έχουν ήδη διαβεί από πολλά σημεία μέχρι να καταλήξουν στο σημείο της «συνάντησης» με τον Ίνο και τον Ιάκωβο, την Πλατεία Ελευθερίας. Μετά τη σχετική ανακεφαλαίωση, ο διδάσκων υπενθυμίζει το προγραμματισμένο «ραντεβού» της τάξης μας με τα δύο παιδιά από τη Θεσσαλονίκη στη συγκεκριμένη πλατεία.

Γιατί, όμως, επιλέχθηκε αυτό το σημείο; Οι ομάδες διατυπώνουν τις εικασίες τους. Περιμένουμε ότι τουλάχιστον κάποια από τις ομάδες που ασχολήθηκε με την υποενότητα «Μια εβραϊκή πόλη» να ανακαλέσει τα γεγονότα διαπόμπευσης των Εβραίων τον Ιούλιο του 1942 στον συγκεκριμένο χώρο. Ίσως, πάλι, κάποιοι μαθητές

θυμηθούν ότι στην πλατεία εκείνη, με το τόσο συμβολικό όνομα, βρίσκεται το μνημείο για το Ολοκαύτωμα, επομένως, ο Ίνο θα είχε κάθε λόγο να συναντήσει εκεί τον φίλο του Ιάκωβο, μετά από την περιδιάβασή τους στα κείμενα των «Ψηφίδων».

Ο εκπαιδευτικός συμπληρώνει ότι το σημείο αυτό επιλέχθηκε και για έναν ακόμη λόγο: εκεί βρίσκεται η αφετηρία των λεωφορείων από την οποία (ενδέχεται να) ξεκίνησε (ή καλύτερα «ξεκίνησε», αφού πρόκειται για λογοτεχνική διαδρομή) ο διοικητής των ΜΑΤ, ο ήρωας δηλαδή του κειμένου του Καλούτσα που είχαν μελετήσει τα παιδιά στο σπίτι. Καθώς το κείμενο αυτό είναι σχετικά πρόσφατο, απηχεί καταστάσεις που εξακολουθούν να ισχύουν. Επομένως, αξίζει να προσεγγίσουμε, μέσω αυτού του κειμένου, τη σημερινή πραγματικότητα της πόλης, καθώς μάλιστα το θέμα του σχετίζεται με τους πρόσφυγες.

Μαθητές και εκπαιδευτικός μεταβαίνουν νοερά στο συγκεκριμένο σημείο. Στον διαδραστικό πίνακα προβάλλεται ο χάρτης της πόλης. Εντοπίζεται σε αυτόν η πλατεία Ελευθερίας. Ο διδάσκων δείχνει τη διαδρομή που θα ακολουθούσε το λεωφορείο μέχρι το (μη κατονομαζόμενο) «προάστιο στα ανατολικά της πόλης» στο οποίο μεταβαίνει ο ήρωάς μας. Πρόκειται, πράγματι, για μεγάλη διαδρομή, όπως γράφει το κείμενό μας: («Σκέφτηκε το μάκρος της διαδρομής και τα γόνατά του λύγισαν»). Το λεωφορείο θα περάσει κοντά από τον (Λευκό) Πύργο, μνεία του οποίου γίνεται στο κείμενο, και από την Καλαμαριά, την [Προσφυγική Καλή μεριά](#). Οι μαθητές θα θυμηθούν [την Αρετσού, τα Απολυμαντήρια και τις σκηνές στο στρατόπεδο Κόδρα](#).

Πιθανός προορισμός είναι [οι Νέοι Επιβάτες ή η Αγία Τριάδα, ίσως και η Νέα Μηχανιάνα](#), μέρη στις «παρυφές της πόλης», που κάποτε είχαν δεχθεί το προσφυγικό κύμα (το δηλώνει ο χάρτης με τη σχετική ετικέτα, αλλά και το ίδιο το όνομα της Νέας Μηχανιάνας ή των Νέων Επιβατών) και που τώρα, σύμφωνα με το κείμενο του Καλούτσα, υποδέχονται τους νέους πρόσφυγες. Ωστόσο, όπως και παλαιότερα, «η κοινωνία αυτής της πόλης έμοιαζε να περιφρουρεί ζηλότυπα τα άδυτά της, ενώ κρατούσε για τους πρόσφυγες κλειστή ακόμα και την πίσω πόρτα».

Η εξέταση στη συνέχεια περνά για μια ακόμη φορά στα σπίτια. Τα σχετικά χωρία επισημαίνονται από τους μαθητές και σημειώνονται στον διαδραστικό: οι καινούριοι πρόσφυγες, δημιουργώντας «μια νέα φτωχολογιά», στεγάζονται στα υπόγεια και μισογκρεμισμένα παλιόσπιτα από όπου «αναδίνεται μια βαριά μυρωδιά υγρασίας και μούχλας». Κατοικούν στα σπίτια που εγκατέλειψαν οι παλαιοί τους ένοικοι, όπως ο ήρωάς μας, καθώς, λόγω των αλλαγών στην ελληνική κοινωνία, αυτά δεν ικανοποιούσαν πια τις στεγαστικές τους ανάγκες.

Ο εκπαιδευτικός υπενθυμίζει ότι αυτή η πόλη είχε ανέκαθεν πολυπολιτισμικό χαρακτήρα. Πόσο εύκολα δέχτηκε, όμως, στους κόλπους της τους νέους πρόσφυγες, δεδομένου, μάλιστα, ότι μεγάλο ποσοστό του σημερινού πληθυσμού της είναι απόγονοι των μικρασιατών προσφύγων, όπως στην περίπτωση του Ιάκωβου; Τι άλλαξε στο μεταξύ; Πώς αντικρίζει το ζήτημα ο ήρωας του Καλούτσα; Η διαλογική συζήτηση θα συνεχιστεί με οδηγό το κείμενο, καταλήγοντας στην τελευταία ενότητα του κειμένου, όπου ο ήρωας φτάνει στο «ισόγειο διαμερισμάκι του» στο παραθαλάσσιο προάστιο. Εκεί στη «μικρούλα αυλή» θα ακολουθήσει η συζήτηση με τον παππού από τη Γεωργία και η νοσταλγική αναπόληση της πατρίδας που άφησε πίσω του. Το δέντρο που δεν μπορεί να ευδοκιμήσει στη νέα πατρίδα, το καράμισι, λειτουργεί ως σύμβολο της προσπάθειας της νέας προσφυγιάς για μια νέα ζωή που συχνά ματαιώνεται. Την αίσθηση για τη λειτουργία του δέντρου ως συμβόλου θα τη μεταφέρει ο διδάσκων στους μαθητές, ώστε να εξεταστεί για λίγο στη συνέχεια, εν είδει ανακεφαλαιώσεως, ο συμβολισμός του σπιτιού. Η προσέγγιση του κειμένου του Καλούτσα που περιγράφηκε αναμένεται να κρατήσει δεκαπέντε με είκοσι λεπτά.

Η τάξη ανακαλεί τους πίνακες ανακοινώσεων της πρώτης φάσης, τα ποιήματα του Σεφέρη, τα κείμενα των Ψηφίδων και προσπαθεί για ένα περίπου δεκάλεπτο να συνοψίσει τους συμβολισμούς του σπιτιού και τη σημασία του στη ζωή του ανθρώπου.

Λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, ο εκπαιδευτικός αναθέτει την τελική εργασία δημιουργικής γραφής για το σπίτι. Αυτή η εργασία θα πληκτρολογηθεί και θα

αναρτηθεί στο Wiki στη σελίδα: «Τα σπίτια αφηγούνται την ιστορία τους» μέχρι το επόμενο μάθημα. Σε αυτήν κάθε μαθητής θα επιλέξει ένα από τα σπίτια των κειμένων ή των φωτογραφιών που γνώρισε μέσω του σεναρίου και θα το αφήσει να μας πει την ιστορία του σε πρώτο πρόσωπο. Πιο συγκεκριμένα, στο Wiki αναρτάται η εξής δραστηριότητα:

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων εβδομάδων, γνωρίσαμε αρκετές «φυλές σπιτιών», αλλά και κάποιους από τους ενοίκους τους. Σήμερα θα γράψουμε την ιστορία ενός από αυτά τα σπίτια.

Η εργασία σου: Να επιλέξεις ένα από τα σπίτια που «επισκέφθηκες» κατά την περιδιάβασή σου στη Θεσσαλονίκη μέσω των λογοτεχνικών κειμένων και του φωτογραφικού ή αρχειακού υλικού, που παρατίθεται στο ηλεκτρονικό περιβάλλον των «Ψηφίδων» και να το... βοηθήσεις να μας διηγηθεί σε πρώτο πρόσωπο την ιστορία του.

Πιο συγκεκριμένα:

- *το σπίτι αυτό μπορεί να περιγράψει τον εαυτό του (τη «φυλή» του, την εξωτερική του όψη και τον χαρακτήρα του).*
- *το σπίτι μπορεί να μιλήσει για τους ενοίκους του, παλιούς ή νέους, τη συμπεριφορά και τον χαρακτήρα του καθενός, τη ζωή, τα όνειρά τους, τις απογοητεύσεις τους.*
- *το σπίτι μπορεί να μιλήσει, ως τρίτος, ως θεατής, για τις συνήθειες του ανθρώπινου είδους, τις επιλογές του, τις συμπεριφορές του.*

Στόχοι της εργασίας είναι:

- να ασκηθούν οι μαθητές στην περιγραφή,
- να μιλήσουν για τη σημασία του σπιτιού στη ζωή του ανθρώπου, για τα συναισθήματα που βιώνει κάποιος που το στερείται ή το αποκτά αναπάντεχα,
- να στοχαστούν, ενδεχομένως, αναφορικά με τα θέματα που συζητήθηκαν σχετικά με την ανθρώπινη φύση, τις επιλογές που οδηγούν τους ανθρώπους

στην προσφυγιά ή τον αφανισμό, την επανάληψη των φαινομένων και την υιοθέτηση.

Σε κάθε περίπτωση ο εκπαιδευτικός θα βοηθά τους μαθητές στις όποιες δυσκολίες τους.

Γ' φάση: Μετά την ανάγνωση ή πίσω στην τάξη μας

9^η ώρα

Η ολομέλεια βρίσκεται στην αίθουσα διδασκαλίας. Κατά το μεγαλύτερο μέρος της ώρας αυτής διαβάζονται τα κείμενα δημιουργικής γραφής των παιδιών. Σκοπός είναι να ακουστούν και να αξιολογηθούν όσο το δυνατόν πιο πολλές και αντιπροσωπευτικές εργασίες.

Λίγο πριν κτυπήσει το κουδούνι, η τάξη ανακεφαλαιώνει και αναστοχάζεται σχετικά με όσα συζητήθηκαν:

- Μας βοήθησε τελικά στην περιήγησή μας το περιβάλλον των «Ψηφίδων»; Κατά ποιον τρόπο; Υπήρξαν δυσκολίες;
- Ποια εντύπωση αποκόμισαν οι μαθητές από το συγκεκριμένο περιβάλλον; Το θεωρούν αξιόλογο; Αξιόπιστο; Γιατί;
- Κινητοποίησε τους μαθητές μας το εύρημα της συνεργασίας με τους δύο συνομηλίκους από τη Θεσσαλονίκη; Γιατί;
- Ο εκπαιδευτικός φόρεσε κάποια στιγμή το προσωπίο κάποιου συνομηλίκου μας. Το διαδίκτυο επιτρέπει τέτοιου είδους πρακτικές; Κι αν στο πλαίσιο του μαθήματος της λογοτεχνίας, ο στόχος ήταν παιδαγωγικός, ποιοι κίνδυνοι ελλοχεύουν από την ανωνυμία που εξασφαλίζει το διαδίκτυο σε άλλες περιστάσεις επικοινωνίας;
- Ποιος αφηγηματικός τρόπος υπήρξε στο επίκεντρο της αναζήτησής μας; Τι –επιπλέον από όσα ήδη γνωρίζαμε– μάθαμε γι' αυτόν;

Τα παραπάνω σημεία μπορεί, εφόσον κρίνει ο διδάσκων και επαρκεί ο χρόνος, να δοθούν φωτοτυπημένα στους μαθητές ως φύλλο αξιολόγησης του σεναρίου.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 1

Η σημερινή μας δραστηριότητα

- Ποιες λέξεις σας έρχονται στο μυαλό, όταν ακούτε τη λέξη «σπίτι»;
- ✓ Να συζητήσετε με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας και να καταγράψετε στο **αριστερό άκρο** του «πίνακα ανακοινώσεων» σας τις λέξεις αυτές σε ένα πλαίσιο με τίτλο «**Πριν διαβάσουμε τα ποιήματα**».

Κοινή εργασία για το σπίτι

Ο καθένας/η καθεμιά από εσάς:

α. ας ακούσει το τραγούδι των Μ. Χατζιδάκι-Ν. Γκάτσου: «[Σπίτι μου, σπιτάκι μου](#)».

β. ας επισκεφθεί την ανάρτηση με τίτλο [Πόρτες στα σπίτια των νησιών μας \(Οι πόρτες της Λευκάδας\)](#) από το ιστολόγιο «Άρωμα Λευκάδας», να δει τις φωτογραφίες και να διαβάσει το σύντομο κείμενο που τις συνοδεύει.

- ✓ Στη συνέχεια, καλό είναι να επισκεφθεί τον «πίνακα ανακοινώσεων» της ομάδας του και να καταγράψει σε ένα **νέο πλαίσιο** λέξεις που εκφράζουν συναισθήματα, χρώματα, ήχους, γεύσεις ή αρώματα που του ήρθαν στο νου μετά την προσπέλαση του συγκεκριμένου υλικού (σε σχέση πάντα με τα σπίτια).

Ενδεχόμενες απορίες σχετικά με το περιεχόμενο του τραγουδιού ή της ανάρτησης θα τις συζητήσουμε μέσω του Wiki.

Καλή μας συνεργασία!

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 2

Με τις δραστηριότητες που προηγήθηκαν έχουμε ήδη προσπαθήσει να ξεκινήσουμε τη γνωριμία μας με τη «φυλή των σπιτιών». Τι θα λέγατε να καταφύγουμε και στον ποιητικό λόγο, ώστε να δούμε τι έχει γράψει για αυτά ο Γιώργος Σεφέρης;

Στην εργασία μας θα μας βοηθήσει ένα χρήσιμο ψηφιακό εργαλείο, που ονομάζεται **Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων**. Ας μεταβούμε στην [«Ανεμόσκαλα»](#) από τις «Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα».

Δίγες χρήσιμες πληροφορίες, πριν ξεκινήσουμε:

Ένας **Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων** είναι μια βάση δεδομένων, όπου:

- Με μια **μηχανή αναζήτησης** ψάχνουμε μια **λέξη-όρο** σε ένα συγκεκριμένο σώμα κειμένων –στην προκειμένη περίπτωση σε όλο το ποιητικό έργο του Γιώργου Σεφέρη.
- Η μηχανή αναζήτησης μας επιστρέφει τόσα αποτελέσματα όσες και οι εμφανίσεις της λέξης μέσα στα συγκεκριμένα κείμενα, π.χ. αν μια λέξη συναντάται τρεις φορές σε όλα τα ποιήματα ενός ποιητή, θα πάρουμε τρία αποτελέσματα.
- Μέσω ενεργών δεσμών (σημειώνονται με το γνωστό γαλάζιο χρώμα) μπορούμε να μεταβούμε **από τον στίχο** στον οποίο εμφανίζεται η ζητούμενη λέξη **σε ολόκληρο το ποίημα**.
- Με τη χρήση του συμβόλου *, μπορούμε να επεκτείνουμε την αναζήτησή μας σε όλους τις κλιτικούς τύπους της λέξης ‘σπίτι’, αλλά και στα υποκοριστικά της, π.χ. ‘σπιτιού’, ‘σπίτια’, ‘σπιτάκι κλπ.

Ας επιχειρήσουμε την πρώτη αναζήτησή μας

Θυμάστε τους στίχους «δεν ξέρω πολλά πράγματα από σπίτια | ξέρω πως έχουν τη φυλή τους, τίποτε άλλο»;

- ✓ Ας προσπαθήσει κάθε ομάδα να τους εντοπίσει μέσα στον [Συμφραστικό Πίνακα Λέξεων](#) του Σεφέρη και στη συνέχεια, μέσω του ενεργού δεσμού, να «ανοίξει» ολόκληρο το ποίημα.

Ας διαβάσουμε τώρα το ποίημα και ας καταγράψει κάθε ομάδα τις απόψεις της για τα εξής σημεία του ποιήματος:

- Ποια στοιχεία μάς δίνει το ποίημα αυτό για τη «φυλή των σπιτιών»;
- Ποιο σχήμα λόγου χρησιμοποιείται κυρίως στους στίχους 12-23;
- Τι συνέβη με «τα σπίτια» του αφηγητή;

Η συνεργασία της ομάδας σας συνεχίζεται στο σπίτι

Ας ολοκληρώσει κάθε ομάδα τον «πίνακα ανακοινώσεων» της. Πιο συγκεκριμένα, ας συμπληρώσουμε στον «πίνακα ανακοινώσεων» της ομάδας μας:

α. ένα τρίτο πλαίσιο, με τίτλο: **Μετά την ανάγνωση των ποιημάτων: το σπίτι μπορεί να είναι...**, συμπληρώνουμε λέξεις ή σκέψεις που μας γεννήθηκαν μετά την ανάγνωση του ποιήματος που επιλέξαμε.

Δεν ξεχνούμε να προσθέσουμε το url του συγκεκριμένου ποιήματος, ώστε να μπορούν να το προσπελάσουν όλοι οι συμμαθητές μας!

β. πολυμεσικό υλικό (φωτογραφίες, βίντεο, τραγούδια κλπ.) που σχετίζεται με την εικόνα του ‘σπιτιού’ που έχει αποκομίσει έως τώρα η ομάδα.

Η ομάδα σας θα πρέπει να είναι σε θέση στο επόμενο μάθημα να παρουσιάσει τον «πίνακα ανακοινώσεων» της ολοκληρωμένο, δικαιολογώντας τις επιλογές της.

- Για να είναι εφικτή η παρουσίαση των πινάκων όλων των ομάδων, ας αναρτήσει εγκαίρως κάθε ομάδα τον πίνακα ανακοινώσεων της στο Wiki της τάξης, στη σελίδα με τίτλο «Τα σπίτια έχουν τη φυλή τους».

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Να διερευνήσεις μαζί με τον διπλανό σου/τη διπλανή του τα παρακάτω ζητήματα, ώστε να συζητήσουμε στη συνέχεια σχετικά με αυτά:

- Σε ποιους χώρους κινείται ο αφηγητής;
- Συνδέεται η κίνησή του στον χώρο με τις περιγραφές του;
- Ποια μέρη του οικοδομήματος περιγράφονται;
- Ποια αντικείμενα περιγράφει ο αφηγητής; Πώς χρησιμοποιούνται τα επίθετα; Τι δείχνουν αυτά: χρώματα, υλικά, σχήματα, κάτι άλλο;
- Πώς χρησιμοποιούνται τα επιρρήματα; Ποια φανερώνουν τόπο και ποιος ο ρόλος τους μέσα στο κείμενο;
- Πώς δηλώνεται η ανθρώπινη παρουσία (ή υποδηλώνεται η απουσία);
- Πώς φαντάζεστε τους παλαιούς ενοίκους του σπιτιού; Σε ποιο βαθμό καθορίζουν οι νέοι ένοικοι τον χαρακτήρα του συγκεκριμένου σπιτιού; Ποιες είναι οι παρεμβάσεις τους; Πόσο αναμενόμενες είναι;

Ατομική εργασία για το σπίτι: Να συγγράψεις και να αναρτήσεις στην ομώνυμη σελίδα του Wiki ένα κείμενο με τίτλο «**Το δίπατο αρχοντικό της Πόλης**».

- Θέμα του κειμένου σου θα είναι, λοιπόν, η **περιγραφή του αρχοντικού στην Πόλη** για το οποίο κάνει λόγο στο κείμενό του ο Περικλής Σφυρίδης, χωρίς να το περιγράφει αναλυτικά.

Καλό είναι, κατά τη συγγραφή του κειμένου σου:

- ✓ να αφήσεις ελεύθερη τη φαντασία σου, ώστε να περιγράψεις ικανοποιητικά το σπίτι (ίσως και κάποιους από τους ενοίκους του)
- ✓ να αξιοποιήσεις δημιουργικά όσα στοιχεία επιθυμείς από το κείμενο του Σκαμπαρδώνη και από τη συζήτησή μας σχετικά με αυτό
- ✓ αν νιώθεις ότι μπορείς να περιγράψεις το σπίτι αγνοώντας το προτεινόμενο πρότυπο, είσαι ελεύθερος να εργαστείς όπως επιθυμείς.

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Αν ο διδάσκων κρίνει ότι η παρουσίαση των ψηφιακών εργαλείων που χρησιμοποιούνται κατά την πρώτη φάση του σεναρίου θα απαιτήσει πολύ χρόνο και θα διακόψει την ομαλή διαδοχή των διδακτικών δραστηριοτήτων που προτείνονται στην οικεία ενότητα, μπορεί να παρουσιάσει τα εργαλεία αυτά σε προπαρασκευαστικό μάθημα, πριν από την έναρξη εφαρμογής του σεναρίου.

Εφόσον το επιτρέπει ο χρόνος, καλό είναι να διατεθούν μία έως δύο ώρες παραπάνω για την περιδιάβαση των ομάδων στην πόλη της Θεσσαλονίκης μέσω του υλικού της ενότητας «[Λογοτεχνία και πόλεις](#)» των «[Ψηφίδων για την ελληνική γλώσσα](#)».

Στο σενάριο έχουμε καταφύγει στη λύση της επινόησης δύο φανταστικών συνομηλίκων των μαθητών μας, τους οποίους βοηθά το τμήμα μας στη διεκπεραίωση μιας εργασίας για τη Θεσσαλονίκη. Ευχής έργο θα ήταν, στο πλαίσιο κάποιου προγράμματος συνεργασίας σχολείων της Θεσσαλονίκης και της υπόλοιπης Ελλάδας, η συνεργασία να πραγματοποιηθεί ανάμεσα σε πραγματικά πρόσωπα και ολόκληρες τάξεις, ώστε να υπάρξει αλληλεπίδραση κατά τη διερεύνηση του θέματος.

Αν, μάλιστα, η συνεργασία αυτή κατέληγε σε επίσκεψη των ομάδων που εφαρμόζουν το σενάριο στους τόπους που αναφέρονται στα κείμενα και σε έρευνα στο πεδίο, η εκπαιδευτική διαδικασία θα υλοποιούσε στην πράξη έναν από τους βασικούς άξονες του σεναρίου: ο πεποιημένος χώρος των κειμένων μετατρέπεται σε χώρο πραγματικό. Ποιες από τις φυλές των σπιτιών που περιγράφηκαν στα κείμενα υπάρχουν ακόμη στη Θεσσαλονίκη; Ποιες άλλες εμφανίστηκαν στο μεταξύ; Ίσως, πάλι, τα παιδιά φανταστούν ότι πλάι τους, στους ίδιους δρόμους, βαδίζουν οι ήρωες των κειμένων που μελέτησαν και να αναλογιστούν αν οι συμπεριφορές και στάσεις που καθόρισαν τη μοίρα των ηρώων εκείνων έχουν εκλείψει στην εποχή μας ή αν, επαναλαμβανόμενες, θα καθιστούν και στο μέλλον τραγικά επίκαιρο τον στίχο «τα σπίτια που είχα μου τα πήραν».

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το σενάριο προϋποθέτει τη χρήση του Wiki από το σύνολο των μαθητών του τμήματος (προϋπόθεση που τις περισσότερες φορές είναι δύσκολο να εξασφαλιστεί). Για τον λόγο αυτό, οι περισσότερες δραστηριότητες-αποστολές ανατίθενται μέσω του Wiki. Στην κρίση του διδάσκοντος είναι, ωστόσο, ποιες εργασίες θα αναθέσει, μέσω φωτοτυπημένων κειμένων και φύλλων εργασίας, στα παιδιά που δε διαθέτουν οικιακή πρόσβαση στο διαδίκτυο, ώστε να μην νιώσουν αυτά ότι αποκλείονται από την εκπαιδευτική διαδικασία, κατά τη διάρκεια υλοποίησης του διδακτικού σεναρίου.

Η σύντομη παρουσίαση και χρήση του Συμφραστικού Πίνακα Λέξεων του Σεφέρη, που περιγράφηκε κατά τη δεύτερη διδακτική ώρα, ίσως δημιουργήσει πρόσθετη δυσκολία σε όποιον εφαρμόσει το σενάριο, καθώς απαιτεί τη χρήση ενός ακόμη ψηφιακού εργαλείου, άγνωστου στους μαθητές, και αξιοποιεί ποιήματα απαιτητικά για την αντιληπτική ικανότητα των μικρότερων από αυτούς (στην περίπτωση που το σενάριο εφαρμοστεί στην πρώτη τάξη). Επέλεξα, ωστόσο, να προτείνω τη χρήση του Συμφραστικού Πίνακα για τους λόγους που εξηγώ παραπάνω, στην ενότητα με τίτλο «[Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο](#)».

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σκαμπάλης, Ζ. (επιμ.) 2013. *ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, πόλις εὔξεινος-πολύξενος. THESSALONIKI, a hospitable cosmopolis*. Θεσσαλονίκη: Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης.

Φρυδάκη, Ευ. 2009. *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.